

8.
3

H. F. 35.

EX BIBLIOTH.

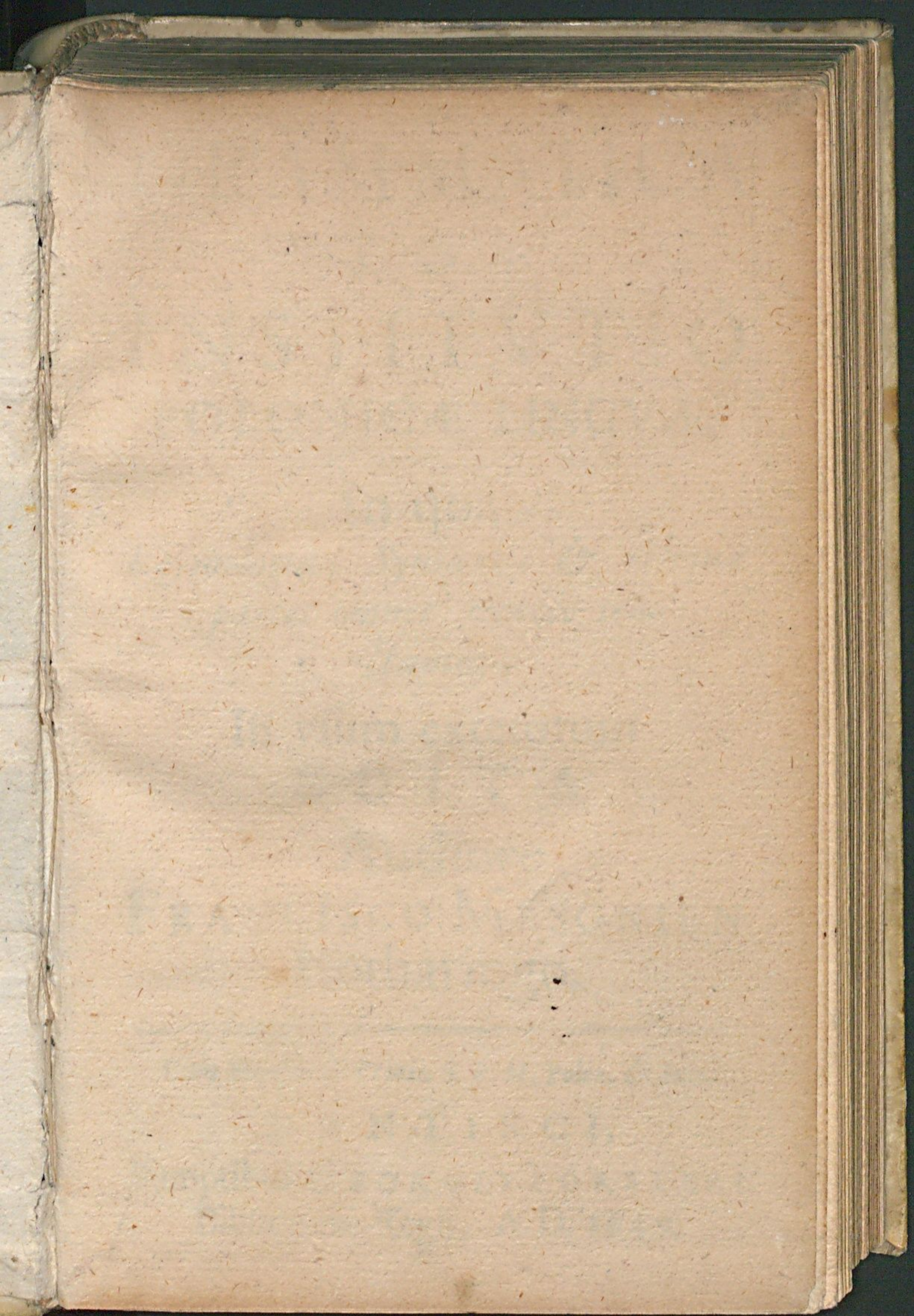
NATIONIS HUNGAR.

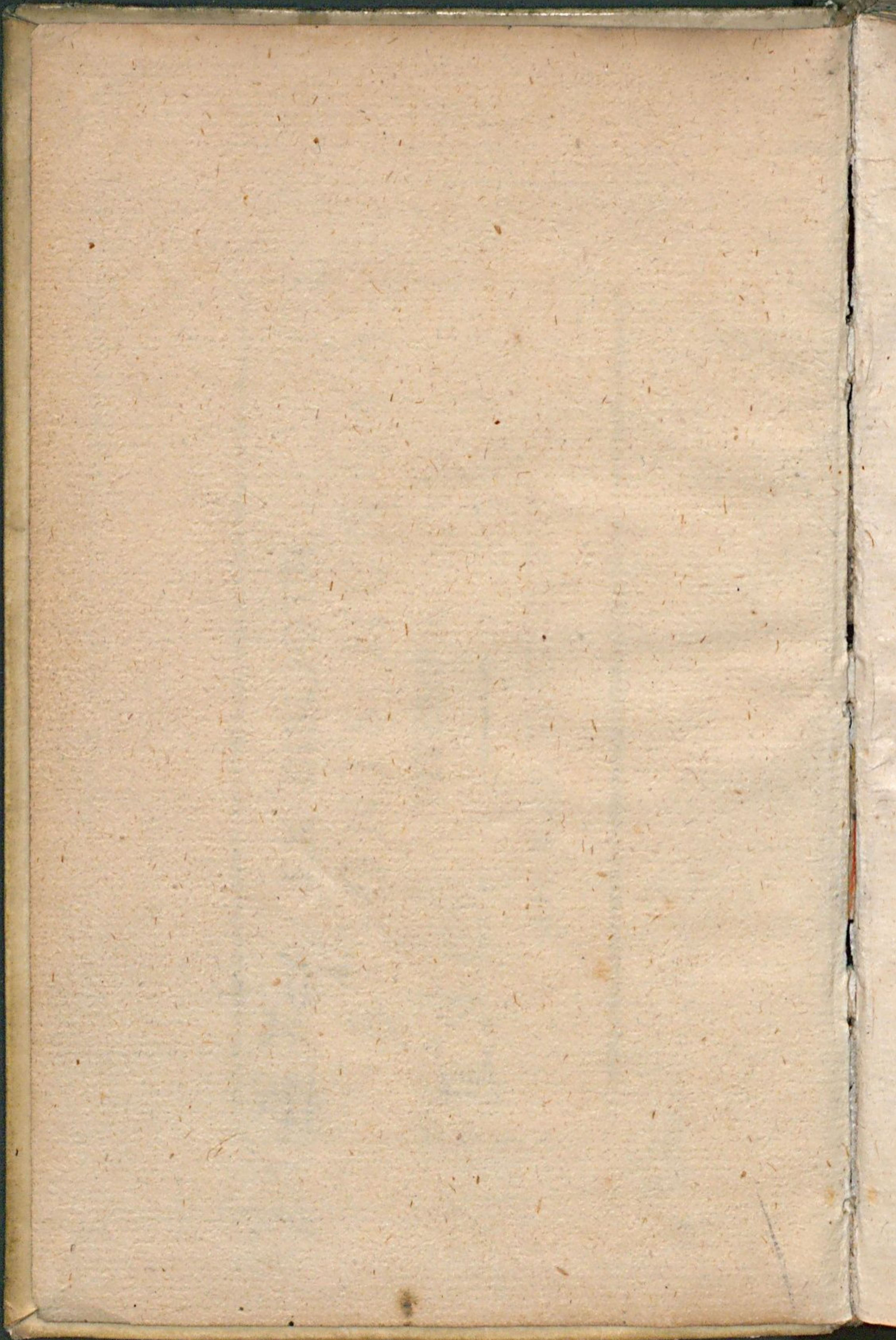
III A 133.

VITEBERG.

SIGNAT. c1o1oCCCXIII.

COMPENDIOSA ²
ITALICÆ LINGVÆ
INSTITVTIO,

I N

*Polonorum gratiam collecta, &
in lucem edita.*

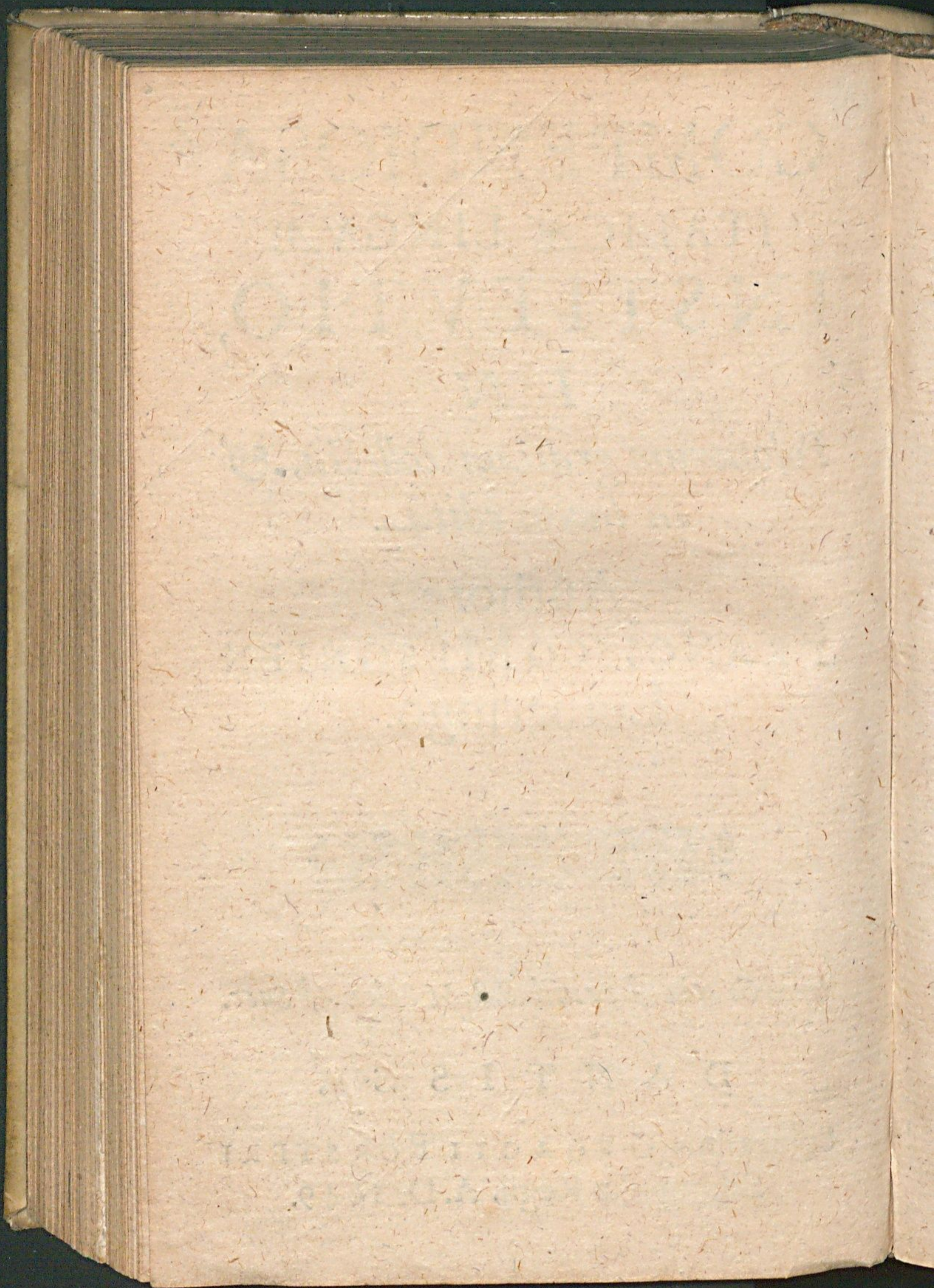
Authore
FRANCISCO MESGNIEN
Lotharingo.

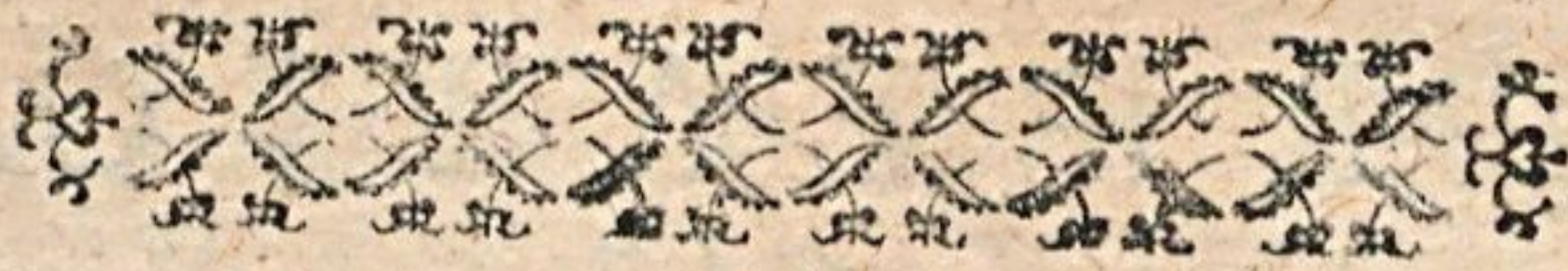

Cum Gratia & Priuil. S.R.M. Polon. & Svec.

D A N T I S C I,

Sumptibus GEORGII FÖRSTERI
Bibliopolæ Regij, A. D. 1649.

ILLVSTRISSIMO DOMINO,
D. STANISLAO
LVBOMIRSKI
Comiti in Wiśnicz,

ILLVSTRISSIMI DOMINI,
D. GEORGGII
Comitis in Wisnicz

LVBOMIRSKI,
Minoris Poloniae Generalis,
Cracouiensis, Chmielnicensis, Scepucien-
sis, Dopczycensis, &c. &c. Praefecti
FILIO.

Domino Domino meo Colendissimo.

B Inam Italici atq; Gallici ser-
monis Grammaticam Tibi
adfero ILLVSTRIS-
SIME DOMINE; *par fortasse*
A 2 *tenella*

P R Æ F A T I O.

tenellæ tuæ ætati, sed impar generi ac
virtuti munus. Equidem ego hos tam
viles, & suomet nomine obscuros inge-
nij mei labores nunquã in sinum splen-
doris Tui deferrem, nisi me Tuus singu-
laris addiscendarum linguarum ardor
quãdam patrociniij sui fiducia cun-
ctantem animaret. Bonum enim uerò
istud & genere suo dignum animi Tui
desiderium est, etiam paruis passibus
magna metiri velle; & in primo ætatis
flore quascunq; honestissimarum artiũ
licet hæ peregrino habitu plerisq; ignotæ
ueniant difficultates conari superare.
Amoris ego hoc in Patriam aliquod
esse indicium non incongruè dixerim;
quod cum Tibi exteris Gentium ditio-
nes Regni finibus unire per ætatem
nondum liceat illarum saltem linguas
alacri ingenij labore quasi debellare,
& in

P R Æ F A T I O.

Et in Patrij sermonis fidem vocare studeas. Quod si magnum id est per ora Gentium (quæ merces rectè factorum genuina est) ferri, quantum id erit antequam vires quidpiam in laudis præmium facere patiantur, eadem ora possidere; eò libentiùs de Tuo nomine postmodum locutura, quò gratiùs vnicuiq; amicorum quàm alienorum probantur facta. Futurum esse existima **ILLVSTRIS-SIME DOMINE**, vt Nationum diuersarum ingenia, quæ aliorum, quod sæpè fit, Heroum Gloriam non nisi admirantur, in Te supra hoc inueniant aliquid sui quod ament. Magnum quippè est, in hominibus mutui nexus fundamentum, Et quoddam amoris incentiuum, aliqua inter se vt animorum consensio ita Et linguarum. Neq; hæc ideò dico, quasi

P R Æ F A T I O.

quasi desint alia quibus amorem No-
mini Tuo Illustrissimo in quacunq; to-
tius vniuersi parte comparare valeas.
Præsto est illa quæ in omnium sensibus
atq; animis viget Maiorum Tuorum in
rebus præclare gestis Gloria, quæ in
tantum Generis Tui extulit clarita-
tem, vt quotquot ex eo mundus nasci
videat homines, totidem Soles oriri
contempletur. Omnium rapis animos
Generose **LVBOMIRSCIO-**
RVM Sanguis, dum & ab ipsis in-
fantia Tuæ exordijs iam se Natiuum
Gentilitiæ virtutis iubar liberaliùs eri-
git, & serenum omnis felicitatis meri-
diem Polonæ Reipublicæ, toto id ipsum
approbante orbe, pollicetur. Sane quis-
quis vel à cunis Illustrissimum Tuum
Nomen prodire audit, tenere se non
potest, quin Patriæ salutem cogitet.

Neq;

P R Æ F A T I O.

Neq̄ enim immemor Orbis est, quantis
è periculis fluctuantem Patriam quasi
sinu suo complexam Maiores Tui ex-
tulerint, atq̄ optata malaciæ restitue-
rint. Illorum hætenus periculo seruati
vixerunt Ciues, qui etiam nunquam
tantum de suæ, quantum de illorum sa-
lutis bono vota superis frequentârunt.
Audio ipse etiam nunc voces hominum
(solâ tacente inuidiâ) passim in gra-
tulabundos venire plausus, quod hodie
oculis suis spectare liceat viua adhuc
Reipub. lumina, Auum scilicet Tuum
fortunatissimum æquè ac piissimum
STANISLAVM LVBOMIR-
SKI Palatinum Cracouiensem, &
Parentem Tuum Illustrissimum GE-
ORGIVM LVBOMIRSKI
Generalem Cracouiensem, Viros Pa-
triæ vtilissimos, & boni publici semper

P R Æ F A T I O.

amantissimos, quorum vitam quia ab occasu vindicare quod omnes vellet, non possunt, seruum precantur. Te vero ipsum ILLVSTRISSIME DOMINE, quidni Gentium amorem vocem? vivere vix cepisti, & iam vota omnium atq; animos mancipasti. Nemo hominum est, qui non ex ipso annorum Tuorum vere vberes maturioris ætatis fructus Patriæ Tuæ appromittat, tantò certius futuros, quantò quisq; felicius in Te, quam in alijs virtutis cursum ætate celeriore esse experitur. Narcissum ego Te hic esse cuperem ILLVSTRISSIME DOMINE, Gentilitio Tuo Flumini contemplando aliquantulum immorantem: foret non dubito, vt singulari fortunæ voto virtutum

P R Æ F A T I O.

tutum Tuarum facies, virtutibus Ma-
iorum apprime conformari gauderes ;
atq̄ exinde cognosceres L V B O -
MIRSCIORVM esse vir-
tutis transmissæ à Maioribus , cum
vitâ patrimonium accipere. Porro
cùm virtutis huius pulchritudinem
rudi meo calamo adumbrare non
liceat, etiam de illius laudibus quid-
piam differere minimè conuenit.
Nomen Tuum Illustrissimum Gram-
matico venerari sufficit. Quod cùm
facio, simul hos ingenij mei labores
submississimo quo par est affectu Tibi
dedico ; magnum operæ habiturus
pretium, si muneris mei tenuitatem
beneuoli animi Tui humanitate me-
tiaris. Perge ILLVSTRIS-
SIME DOMINE, & eum
quem cepisti virtutis ac sapientiæ tra-

P R Æ F A T I O.

*mitem DEO duce, Patria fa-
uente, nostris omnium votis comitan-
tibus ita percurrere, vt secula Maior-
um Tuorum felicitate victa iterum
vincas.*

Illustriss: Celsitudinis Tuæ

Voto & obsequio

promptissimus seruus

FRANCISCVS MESGNIEN

LOTHARINGVS.

R V D I-

RVDIMENTA LINGVÆ ITALICÆ.

De Literis earumq̄ pronunciatione.

Lingua Italica habet literas viginti:

A b c d e f g h i l m n o p q r s t u z.

A pronunciat̄ aperto ore sicut *â* Polonicum.

B vt apud Latinos.

C ante *a o u l* & *r* vt apud Latinos, seu vt *k*; sed ante *e* & *s* pronunciat̄ ferè vt *ć* punctatum apud Polonos, v. g. *cecità, cacitas, ślepotá* / scribe-
ret Polonus *ciecità*

Sc autem ante *e* & *s* paulò duriùs quàm *ś* apud Polonos, v. g. *Scemare, minnere, vnnieyśyc* / duriùs quàm *semare*.

Ch vt *k*. vt *Chi* lege *ki*.

D vt apud Polonos.

E duplex est, apertum vt in dictione *resta, capuz, glowa* / & clausum vt *vero, verus, prawdziwy* / hoc profertur ferè vt in dictione Polonica *iedz* / *comede*; illud nempè apertum vt in *iesć* / *comedere*; sed quia regulis comprehendi non potest, in quibus dictionibus dictum *e* sit apertum, in quibus sit clausum, vsum tibi Magistrum relinquo. Qui etiam
velim

velim te doceat pronunciationem literæ *o*, quæ similiter duplex est, aperta & clausa, &c.

F vt apud Latinos.

G ante *a o u l* & *r* vt in Latinis, ante *e* & *i* molliùs ferè vt *dz* apud Polonos; *Gesto*, *gestus*, quasi *dzjesto*.

Gh vt *g* Germanicum & Polonicum, v. g. *ghirlanda*, *sertum*, *wieniec*.

Gn æquiualeat ferè *ñ* cum puncto apud Polonos, vt *ingegno*, *ingentum*, *downcip* / quasi *indzienio*.

Gl vt *ls*, vt *Giglio*, *lilium*, *lilia* / vt *dzilio*: vnde *figliuolo*, *filius*, *syn* / est trisyllabum & legitur ferè vt *filiolo* proferendo tamen tantillum *u*.

H nunquam aspiratur, sed additur aliquibus vocibus propter orthographiam, vt *Honore*, *honos*, *cześć* / profertur *Onore*.

I l m p r s t u pronunciantur vt in Latinis.

Q semper sequitur *u*, quod distinctè vt vocalis pronunciat, non verò vt consonans quemadmodum apud Polonos, v. g. in *quare*, quod legunt quasi *kware* vel *kfare*; Itali autem legunt *kuare*, *u* tamen breuiter prolato, ita vt sit vna syllaba illud *qua* seu *qua*. Exemplum *quale*, *qui*, *Etory*.

T sequente vocali legitur vt *tsi* vt apud Latinos, sed rarò inuenitur cum in vicem eius moderni adhibeant *z* (vel etiam *ç* cum virgulâ suppositâ, sic Io. Franciscus Biondi scribit *noticia*, *prudenza*, &c. quod ergo *ç* æquiualeat omninò *c* simplici Polonico) Exempl: *Notizia*, *notitia*, *znátiomosc* / *azione*, *actio*, *správá* / scribuntur etiam *notitia*, *attione*.

V ante aliam vocalem fit sæpè consonans vt in Latinis.

Z Pronunciatur vt *dz* apud Polonos, *Zelo*, *zelus*, *żarliwość* / *mezo*, *medium*, *śrzodek* / quasi *dzelo*, *medzo*,

LINGVÆ ITALICÆ. 3

medzo, aliquando vt *ts*, vt in dictionibus semilatinis vbi *t* vertitur in *z* quod supra innui, v. g. *orazione, oratio, modlitwa / deuotione, deuotio, náboženstvo / grazia, gratia, łaska /* quod tamen alij malunt scribere *deuotione, gratia, &c.* præterea quando dictum *z* ponitur post aliquam consonantem, vt *senza, sine, bez / prudenza, prudentia, roztropność / bellezza, pulchritudo, piekność / prezza, pretium, cena /* & similia, lege *prezzo, bellezza, prudentia, &c.* vbi vides in dictis exemplis cum *zz* duplicatur, pronunciari vtrumq; vt *ts*. Inde tamen excipiuntur aliqua in quibus duplex *zz* profertur vt *dz*, vt sunt *bizzarro, mirabilis, dzimny / mezzo, medium, pul / orzo, hordeum, ieczmię / rozzo, rudis, gruby /* quod tamen alij scribunt *rozo* vt & *mezo*.

In nonnullis vocabulis *z* simplex, nulla præcedente consonante profertur etiam vt *ts*, talia sunt *Zio, patrus, stry / zoccolo, zana, zeppa, zappa, lago, zecca, zolla, zucca, cucurbita, baniá.*

In vocabulis semilatinis loco *x* vtimur duplici *ss*: vt *esempio, exemplum, przyklad*; loco *xc* vtimur duplici *cc*: vt *Eccellente, excellens.*

Loco *ct* & *pr* vtimur duplici *rr*: vt *Atto, actus, uczyneć / corrotto, corruptus, zepsowany*; tandem loco *ps* vtimur *s*: vt *Salmo, Psalmus, Psalm.*

Ia diphtongus & *ie ij io in* breuissimè pronunciantur, & vnicam faciunt syllabam: vt *Già, iam, in / più, plus, wiecy.* Sic *uo* sæpè est diphtongus, breuiterq; quasi esset vna syllaba profertur, æquiualeatq; o Polonico rudiori more prolato: vt *Buono, bonus, Dobry / huomo, homo, człowiek /* scriberet Polonus *ómo.* Cæterum & *i* ante *a*, & *u* ante *o* constituunt duas syllabas: vt *Sia, sit, niech / bedzie /*

bedzie / suo, suus, swoy / cum penultima seu prima longa.

De Accentu & Apostropho.

Accentu graui distinguuntur aliqua monosyllaba ab alijs, vt *e* sine accentu significat *Et*, *y* / cum accentu *e*, *est*, *test*. Ne sine accentu est particula relatiua rei ante nominatae, ne cum accentu significat *nec*, *ani*. *Li* cum accentu significat *ibi*, *tam* / sine accentu est articulus in Plurali.

Notantur praeterea accentu graui multa monosyllaba in *ia* *io* vel *iu*: vt *Gia*, *tam*, *uz* / *giu*, *infra*, *nadole* / *piu*, *plus*, *wiecey* / *cio*, *hoc*, *to* / *su*, *eta*, *uz*. Item *però* & *perciò*, *ideò*, *przeto*.

Praeterea nomina in *a* vel in *u* deriuata à Latinis in *as* vel *us*, Genitiuum in *atis* vel *utis* habentibus: vt *Verità*, *Veritas*, *prawdà*; *pouertà*, *paupertas*, *vboswo* / *virtu*, *virtus*, *cnotà*.

Item tertia persona singularis Perfecti simplicis Indicatiui Verborum primae Coniugationis: vt *Amò*, *amauit*, *umilował* / *cantò*, *cantauit*, *zàspiewał* / necnon prima & tertia singularis Futuri Indicatiui in omnibus verbis: vt *Amerò*, *amabo*, *umiluię* / *amerà*, *amabit*; *sarò*, *ero*, *bede* / *sarà*, *erit*, *bedzie*.

Vbi nota circa Orthographiam, quòd si post tales personas accentu graui notatas, ponenda sit aliqua particula monosyllaba relatiua, tunc dicta particula annectitur verbo & geminat primam suam litteram: vt *Vedrollo*, *Videbo eum*, *obacze go* / *Vedrafi*, *Videbitur*, *obaczy sie*. Quod melius vsus docebit.

Apostropho eliditur vltima vocalis in monosyllabis, praesertim cum sequens dictio incipit à vocali: vt *Per errore*, *error*, *bled* / pro *lo errore*, *io credo ch' altro non sat*; pro *che altro*, & in hoc quidem *che* eliditur

etiam

LINGVÆ ITALICÆ. 5

etiam plerumq; *h*, quando sequens dictio incipit ab *h*: vt *Sò c' hauria virtù, &c. Scio quòd haberet, wiem żeby miał / zc. pro che hauria.*

In *gli*, *i* non eliditur nisi sequente *i*: vt *gli amori, amores, miłości / gl' impij, impij, niezbożni*; in legendo tamen illud *gli amori*, legitur quasi esset trisyllabum, faciendo vnam syllabam ex *glia*: *glia, mo, ri.*

Cæterum multa etiam polysyllaba apostrophum admittunt sequente vocali, imò sequente consonante amittunt sæpè vltimam syllabam sine apostropho: vt *Un bell' huomo, pulcher homo, grzeczny człowiek / Un bel Giowane, egregius adolescens, grzeczny młodzieniec.* Apostropho etiam interdum eliditur *i* in *il*, cum illud *il* ponitur post monosyllabum in *e* desinens: vt *Se' l tempo lo permetto, Si tempus sinat, jeśli czas pozwoli / che' l cielo, Et calum, że niebo.* Utuntur Poëtæ frequentius & in plurimis alijs casibus hac apostropho. In prosa autem non est adeò frequens, imò etiam litera elisa apostropho tantillum auditur seu pronunciatur, vt vsus docebit. Et hæc quo ad lectionem & orthographiam sufficient.

De Articulis.

Articuli sine quibus nomina declinari nequeunt, nihil aliud sunt quàm particulæ quædam, quæ apponuntur nominibus ad dignoscendos casus.

Articulum triplicem statuimus, Finitum scilicet qui significationem vocis cui adiunctus est definitam reddit. Infinitum qui significationem efficit indeterminatam, & Indefinitum qui licet vnam rem significet, tamen non determinat quæ illa sit, vtrùm hæc

hæc an illa, & est ipsum *Uno, Una, Unus, Una, ieden/iedna / iedno /* cuius inflexio infra ponetur.

Articulus finitus triplex est, *il, la, lo.* *Il* præponitur nominibus masculini generis à consonante incipientibus. *La* nominibus fæminini generis à consonante similiter incipientibus. *Lo* nominibus masculini generis quæ incipiunt à duabus consonantibus, quarum prima est *s*, v. g. *lo Spirito, Spiritus, Duch.* Præponitur etiam iste articulus *lo* nominibus quæ incipiunt à vocali, tunc tamen eliditur *o*, v. g. non dicitur *lo ingegno* sed *l' ingegno*. Sic autem inflectuntur.

		Masc.	
Singulariter.		Pluraliter.	
N. <i>Il. Hic.</i>	}	N. <i>Li</i> vel vsitatius <i>i.</i>	}
G. <i>Del.</i>		G. <i>Delli, dei,</i> vel per apostrophem <i>de'.</i>	
D. <i>Al.</i>		D. <i>Alli, ai,</i> vel <i>a'.</i>	
Ac. <i>Il.</i>		Ac. <i>Li</i> vel <i>i.</i>	
Ab. <i>Dal.</i>		Ab. <i>Dalli, dai, da'.</i>	

Notandum quòd in omnibus declinationibus Nominatiuus & Accusatiuus sint semper similes, vt patebit in exemplis.

		Fæm.	
Singulariter.		Pluraliter.	
N. <i>La. Hac.</i>	}	N. <i>Le.</i>	}
G. <i>Della.</i>		G. <i>Delle.</i>	
D. <i>Alla.</i>		D. <i>Alle.</i>	
Ac. <i>La.</i>		Ac. <i>Le.</i>	
Ab. <i>Dalla.</i>		Ab. <i>Dalle.</i>	

Quando præponitur nominibus à vocali incipientibus, eliditur vltima vocalis, v. g. non dicitur *la anima* sed *l' anima, Anima, Dußa.*

Lo.

Lo.

Singulariter.

Pluraliter.

N. & Ac. *Lo.*G. *Dello.*D. *Allo.*Ab. *Dallo.*N & Ac. *Glì* vel aliquādo *lì.*G. *Deglì* vel *dellì.*D. *A glì* *allì.*Ab. *Daglì* *dallì.*

Articulus infinitus tres tantummodò casus habet, nam nomina quæ hunc articulum requirunt in Nominatiuo, Accusatiuo, & Vocatiuo, simpliciter absq; vllò articulo efferuntur. Sic ergo inflectitur.

Genitiuo *Di.*Datiuo *A* vel aliquando *ad* si sequatur vocalis.Ablatiuo *Da.* In vtroq; genere & numero.

Articulus indefinitus sic inflectitur.

Masc.

Nom. & Accus. *Vno* vel *vn*, vel *vn'* ante vocalem.Genit. *Di vno*, vel *d' vn.*Dat. *A vno.*Ablat. *Da vno.*

Fæm.

Nom. & Accus. *Vna*, ante vocalem *vn'.*Genit. *Di vna.*Dat. *A vna.*Ablat. *Da vna.*

Plurali propriè carent nomina quæ requirunt hunc articulum in singulari; si tamen pluraliter efferenda sunt, aut sine articulo efferuntur in Nominatiuo & Accusatiuo, aut admittunt in dictis casibus Nominatiuo & Accusatiuo plurali, *dei* vel *dellì*, v. g. *vn melo*, in plurali *mele*, vel *delle mele*.

Horum Articulorum vsum habebis in Syntaxi.

B

DE

DE NOMINE

eiufq; Accidentibus.

DE GENERIBVS.

Sciendum propriè in lingua Italica duo tantùm esse Genera Masculinum scilicet & Fæmininum. Quæ nomina apud Latinos sunt Fæminini generis, vt plurimùm sunt etiam Fæminini generis apud Italos. Quæ autem in lingua Latina sunt Masculini & Neutrius, in Italica referuntur ad Masculinum genus paucis exceptis quæ vsus docebit.

De Comparatione.

Comparatiuus fit à Positiuo addendo particulam *più* v. g. bello, pulcher, piefny / *più bello*, pulchrior, piefnieyfy. Superlatiuus fit à Positiuo mutando vltimam vocalem in *issimo*: vt bello, bellissimo, pulcherimus, piefnieyfy. Excipiuntur ab hac regula paucaquæ irregulariter formantur, v. g. buono, bonus, dobry / migliore, melior, bonissimo, & aliquando ottimo, optimus, nalepsy. Malo vel Cattiuo, malus, zly / peggiore vel più cattiuo, peior, gorfy / malissimo, cattiuissimo, & pessimo, pessimus, na gorfy / grande, magnus, wielki / più grande, maior, wielky / grandissimo, rariùs massimo, maximus, nawielky / picuòlo, paruus, più picuòlo, & minore, minor, muietyfy / picuòlissimo, minimo, minimus, namuietyfy.

Inue-

LINGVÆ ITALICÆ. 9

Inuenitur etiam *inferiore*, *inferior*, niższy / *infimo*, *infimus*, najniższy / *superiore*, *superior*, wyższy / *supremo*, *supremus*, najwyższy / & similia.

De motione Nominum Adiectiuorum.

Quodlibet Adiectiuum desinit in *o*, vel in *e*. Quod in *o* desinit, mutat illud in Fæminino in *a*, *buono*, *bonus*, dobry / *buona*, *bona*, dobra. Quod exit in *e*, nihil mutat in Fæminino, vt *prudente*, *prudens*, roztropny / in utroque genere, *gentile*, *elegans* vel *nobilis*, ludzki / c.

De Declinationibus Nominum.

Nullam propriè Declinationem habent Itali, sed casus distinguunt per articulos, de quibus iam dictum est, quia tamen mutatur terminatio in plurali, tradendæ primò aliquæ breues regulæ huius mutationis, postea substituenda exempla quomodo adhibeantur articuli in utroque numero.

Primò ergò sciendum in genere Masculino quælibet terminatio fuerit in singulari mutari vltimam vocalem in *i* in plurali, v. g. *il libro*, *liber*, Księga / *libri*, *libri*, księgi; *il prudente*, *prudens*, roztropny. *le prudenti*, *prudentes*, roztropni / *l' animale*, *animal*, zwierzę / *gl' animali*, *animalia*, zwierze / *il Papa*, *Papa*, Papież / *li Papi*, *Papa*, Papieżowie. In genere Fæminino quæ in singulari exeunt in *a*, mutant illud in *e*, in plurali: vt *la donna*, *mulier*, białogłowa / *le donne*, *mulieres*, białogłowy. Quæ in *e* in singulari, mutant illud in *i* in plurali; vt *la moglie*, *uxor*, żona / *le mogli*, *uxores*, żony / *la ragione*, *ratio*, przyczyna / *le ragioni*, *rationes*, przyczyny.

Bz

Vnum

10 R V D I M E N T A

Vnum inuenitur Fæmininum in o, *la mano, manus*; habet in plurali *le mani*.

Quæ desinunt in singulari in aliquam vocalem accentu graui notatam, nihil mutant in plurali, v. g. *la Virtù, Virtus, le Virtù, Virtutes*, cnoty: Addunt tamen aliqui per elegantiam incrementum *le Virtudi*.

Quæ in singulari habent eo, vel go, habent in plurali *chi* vel *ghi*: vt *banco, scamnum, banchi, scamna, ieroy / borgo, suburbium, przedmieście / borghi, suburbia, przedmieścia*.

Sic in Fæminino quæ habent in singulari *ca*, vel *ga*, in plurali habent *che*, vel *ghe*, v. g. *bianca, alba, biata / bianche, alba, biate / piaga, Sulnus, rana / piaghe, Sulnera, rany. Uomo, homo, człowiek / facit gl' huomini, homines, ludzie*.

Inueniuntur aliqua quæ habent pluralem in *a*, cum articulo fæminino præter regularem terminationem: vt *il membro, membrum, członek / le membra & i membri, membra, członki / il dito, digitus, palec / le dita, & i diti, diti, palce / il legno, lignum, le legna, & i legni, ligna, sic corno, cornu, rog / & braccio, brachium, ramię / calcagno, calcaneus, lenzuolo, syndon, przesćieradło / muro, murus, mur / riso, risus, smiech / filo, filum, nici / budello, Eistka / osso, os, kość / labro, labium, wargá / foglio, folium, liście / ouo, ouum, iáio / habet tantum *oua* vt *paro & paio, par, pará; ginocchio, genu, kolano / habet i ginocchi & le ginocchie, genua, vt & orecchio, auris, ucho*.*

Pari, par, rowny inuenitur in vtroq; numero & genere, v. g. *mio pari, moy rowny / mia pari, moiá rowna / pari tuoi, rowni tuoi / le pari vostre, rowne wásze /* quanquam dicamus in singulari *vn par mio, rowny moy*.

Exempla

Exempla Declinationum.

Singulariter.

N. *Il Libro, Liber.*
 G. *del Libro.*
 D. *al Libro.*
 Ac. *il Libro.*
 V. *Libro.*
 Ab. *dal Libro.*

Pluraliter.

N. *I Libri.*
 G. *de i Libri.*
 D. *a i Libri.*
 Ac. *i Libri.*
 V. *Libri.*
 Ab. *da i Libri.*

Singulariter.

N. *Il Banco, Scamnum.*
 G. *del Banco.*
 D. *al Banco.*
 Ac. *il Banco.*
 V. *Banco.*
 Ab. *dal Banco.*

Pluraliter.

N. *I vel li Banchi.*
 G. *delli Banchi.*
 D. *alli Banchi.*
 Ac. *li Banchi.*
 V. *Banchi.*
 Ab. *dalli Banchi.*

Alia.

Singulariter.

N. & Ac. *Il Poeta.*
 G. *del Poeta.*
 D. *al Poeta.*
 V. *Poeta.*
 Ab. *dal Poeta.*

Pluraliter.

N. & Ac. *I Poeti.*
 G. *de' Poeti.*
 D. *a' Poeti.*
 V. *Poeti.*
 Ab. *da' Poeti.*

Singulariter.

N. & Ac. *Lo Scolare.*
Student.
 G. *dello Scolare.*
 D. *allo Scolare.*
 V. *Scolare.*
 Ab. *dallo Scolare.*

Pluraliter.

N. & Ac. *Li vel gli*
Scolari.
 G. *delli Scolari.*
 D. *alli Scolari.*
 V. *Scolari.*
 Ab. *dalli Scolari.*

A vocali incipientis.

Singulariter.

N. & Ac. *L' Angiolo.*
Angelus, Anjot.
 G. *dell' dello Angiolo.*
 D. *all' Angiolo.*
 V. *Angiolo.*
 Ab. *dall' Angiolo.*

Pluraliter.

N. & Ac. *Gl' Angiols.*
 G. *de gl' Angiols.*
 D. *agl' Angiols.*
 V. *Angiols.*
 Ab. *dagl' Angiols.*

Exempla Feminini Generis.

Singulariter.

N. & Ac. *La Donna.*
Famina.
 G. *della Donna.*
 D. *alla Donna.*
 Ab. *dalla Donna.*

Pluraliter.

N. & Ac. *Le Donne.*
 G. *delle Donne.*
 D. *alle Donne.*
 Ab. *dalle Donne.*

Singulariter.

N. & Ac. *La Sorte.*
Sors. Przypadek.
 G. *della Sorte.*
 D. *alla Sorte.*
 Ab. *dalla Sorte.*

Pluraliter.

N. & Ac. *Le Sorti.*
 G. *delle Sorti.*
 D. *alle Sorti.*
 Ab. *dalle Sorti.*

A vocali incipientis.

Sing. Nom. *L' Anima, Dusza.* Gen. *dell' Anima.*
 Dat. *all' Anima.* Ab. *dall' Anima.*
 Plur. Nom. *Le Anime.* Gen. *dell' Anime.*
 Dat. *all' Anime.* Ab. *dall' Anime.*

Exem-

Exemplum cum Articulo infinito.

Nom. Accus. & Voc. *Pietro, Petrus, Piotr.*

Gen. *di Pietro.* Dat. *a Pietro.* Ab. *da Pietro.*

Nom. Accus. & Voc. *Alberto, Albertus, Woyciech.*

Gen. *di Alberto.* Dat. *a Alberto.* Ab. *da Alberto.*

Si præponendus erit alicui nomini Appellatiuo hic articulus infinitus, sic illud erit declinandum, v. g.

Sing. Nom. Accus. & Voc. *Donna, Białagłowa.*

Gen. *di Donna.* Dat. *a Donna.* Ab. *da Donna.*

Plur. Nom. Accus. & Voc. *Donne.*

Gen. *di Donne.* Dat. *a Donne.* Ab. *da Donne.*

De Diminutiuis.

Itali ferè vt Poloni in diminutiuis sunt copiosi, ijsque præsertim in vulgari sermone per sæpè vtuntur; ea autem tam ab adiectiuis quàm à substantiuis deriuantur, fiuntque mutata vltima vocali in *ino, ello, etto, otto, icello, Scio* vel *arello*. Ab Adiectiuis facta desinunt vt plurimum in *ino bello, pulcher, piekny* / *bellino, pulchellus, piekniuchny* / *piccolo, paruus, mały* / *piccolino, paruulus, małuski*; Inueniuntur tamen aliæ terminationes in adiectiuis, vt *baldanzoso, hilaris, ouans, baldanzosetto, weseluchny* / *grassò, pinguis, ciusty* / *habet grassotto, ciusciuchny* / *grande, magnus, wielki* / *grandicello, wieluchny*.

A substantiuis *putto, puer, chłopiec* vel *dziecie* / *puttino, dzieciatko* / *Ragazzo, puer, Chłopiec* / *ragazzetto, chłopczyk* / *Verme, Vermis, robak* / *Vermicello, robaczek* / *Carlo, Carolus, Karol* / *Carlucio, Karolik* / *cuore, cor, serce* / *cuoruccio, corculum, serdusko* / *serdenko* / *Vergine, Virgo, Dziewica* / *Ver-*

*ginella, Páuienſis. Pazzo, ſtultus, glupi / Paz-
zarello.*

Habent etiam quædam augmentatiua, quæ vt pluri-
mum terminantur in *one*, vt *gigante, gigas, Ol-
brzym / gigantone, olbrzym wielki.*

Præterea contemptiua nonnulla quæ in *accio*, vt *Ca-
uallo, equus, Koñ / cavallaccio, ſkápſto.*

DE PRONO- MINE.

Singulariter.

N. *Io. Ego Ja.*
G. *di me.*
D. *a me vel mi*
vel me.
Ac. *me vel mi.*
Ab. *da me.*

Pluraliter.

N. *Nos.*
G. *di noi.*
D. *a noi vel ci*
vel ne.
Ac. *noi, ci, vel ne.*
Ab. *da noi.*

Mi vel me in Dativio, & *mi* in Accusatiuo. Sic *ci vel ne*
in Dativio & Accusatiuo plurali non possunt poni
absolutè, sed coniunctim cum verbo aliquo. Cæteri
casus vt sunt notati absolutè absq; verbo possunt
poni. Quod etiam intelligi debet de duobus se-
quentibus Pronominibus *Tu & Se.*

Singulariter.

N. *Tu. Tu. Ty.*
G. *di te.*
D. *a te ti vel te.*
Ac. *te vel ti.*
Ab. *da te.*

Pluraliter.

N. *Vos.*
G. *di voi.*
D. *a vos vel vi.*
Ac. *vos vel vi.*
Ab. *da vos.*

Se caret Nominatiuo vt in Latinis. Genit. *di se.*
Dat. *a se, si vel se.* Ac. *se vel si.* Ab. *da se.*

Questo

Questo Hic vel Hoc.

Sing. Nom. & Accus. *Questo*, vel *questi* Poëticè.

Gen. *di questo*. Dat. *a questo*. Ab. *da questo*.

Plur. Nom. & Accus. *Questi*. Gen. *di questi*.

Dat. *a questi*. Ab. *da questi*.

Questi in Nominatiuo Singulari vt & *Quegli* & *egli*,
ille, *on* / non possunt coniungi cum Substantiuo,
sed benè cum verbo & absolutè.

Fam. *Questa* Hæc.

Sing. *Questa*. *di questa*. *a questa*. *da questa*.

Plur. *Queste*, cum articulo infinito vt & *Cotesto*,
iste, *ten*; *Cotesta*, *ista*, *ta*; & cætera Demonstratiua.

Dicitur etiam in Neutro genere in numero Singulari
Ciò, *hoc*, *to*.

Sing. Nom. & Accus. *Quel* vel *quello*, *Ille*, *Tàmten* / vel
quegli. Gen. *di quel* vel *quello*. Dat. *a quello*.

Voc. *quel*. Abl. *da quello*.

Plur. Nom. & Accus. *Quelli* & *quei*.

Gen. *di quelli*, *quei*. Dat. *a quelli*, *quei*.

Voc. *quei*. Abl. *da quelli*, *quei*.

Quel præponitur nominibus substantiuis à consonan-
te incipientibus, *quello* absolutè ponitur & præpo-
nitur substantiuis à vocali incipientibus, elidendo
tamen vltimam vocalem: vt *quell' huomo*, *ille homo*,
tàmten czlowieſt. *quel giouine*, *ille adolescens*,
ten mlodzieniec. *Quis fecit hoc?* *quello*, *ille*, *ow*.
Fam. *Quella*, *illa*, *owá* / *tá* / regulariter cum articulo
infinito declinatur.

Dicitur & *ella*, *illa*, *owá* / & in plurali *elleno*, *illa*,
owe / in nominatiuo tantùm & cum substantiuo
poni nescit.

N. *Lui*, *is* vel *ille*, *On*. *di*, *a*, *da lui*. In Pl. *Loro*, *di loro*, &c.

Sic Sing. *Colui*, *ille*, *On*. Plur. *Coloro*, *illi*, *oni*.

Sing. *Costui*, *iste*, *ten*. Plur. *Costoro*, *isti*, *ci*

& Fæmin. Sing. *Lei, colei, costei, ista, tã.* Plur. *Loro, coloro, costoro, & esso vel essolui, ipse, on / onze.* Sing. *Essa, ipsa, onãz.* in Plur. *Essi, esse.* cum articulo omnia infinito declinantur nec admittunt consortium substantiui, sed benè possunt coniungi verbis & absolutè poni, v. g. non dicimus *lui libra,* vel *costui libro,* sed *quel libro, cote stolibro, iste liber, onã Kiegã;* sic in reliquis.

Egli, is, on / est indeclinabile, sed solùm præponitur tertiæ personæ singulari cuiuslibet verbi. v. g. *egli è, ipse est, on test.* Dicitur etiam in plurali, *eglino sono, ij sunt, oní so.* Sic & *quegli, ille, on /* in singulari. In Fæmin. *Ella, ipsa, onã.* Plur. *Elleno, ipsa, one.* Possunt absolutè poni.

Sing. Nom. & Accus. *Lo stesso vel l'istesso, ipse, sam /* & idem *onze.* Gen. *dello stesso, vel dell'istesso.*

Dat. *allo stesso.* Ab. *dallo stesso.*

Plur. Nom. & Accus. *Li stessi.* Gen. *delli stessi.*

Dat. *alli stessi.* Ab. *dalli stessi.*

Fæmin. *La stessa. Ipsa, Onãz.*

Hoc Pronomen quando pro *ipse* ponitur, non potest poni absolutè, sed debet adiungi alicui substantiuo, v. g. *Ipsè Rex, l'istesso Rè, sam Krol /* sed quando significat *idem,* potest absolutè poni, v. g. *quis hoc fecit? Ioannes, & illud quis? idem, lo stesso idem.* & hæc obiter sciantur.

Il medesimo, vel medemmo: idem, tenze / onze. cum articulo finito. Fæm. *La medesima, la medemma, eadem, tãz.*

Chi, quis, per interrogationem *Èto? di chi, a chi, da chi;* caret plurali. Sic *che? quid? co? di che, a che, da che.*

Che in relatione significat *qui, quæ, quod, Ètory / Ètora / Ètoze.* Sic autem declinatur.

Singu-

Singulariter.

N. *Che* vel *chi*.
 G. *di chi*, vel *cui*,
 vel *diciui*.
 D. *a chi* vel *a cui*,
 & *cui*.
 Ac. *che* vel *cui*.
 Ab. *da chi*, *da cui*.

Pluraliter.

N. *Che* vel *chi*.
 G. *di chi*.
 D. *a chi*.
 Ac. *che* vel *chi*.
 Ab. *da chi*.

Che tamen neutraliter positum in relatione *quod*, *co* /
 cum articulo infinito declinatur. *Che a*, *di che*, *a che*,
dache; & plurali caret.

Etory / *Qui*.Sing. Nom. & Accus. *La quale*, vel *quale*.Gen. *della quale*. Dat. *alla quale*. Ab. *dalla quale*.Plur. Nom. & Accus. *Le quali*, vel *quali*.Gen. *delle quali*. Dat. *alle quali*. Ab. *dalle quali*.Fæm. *La quale*, vel *quale*; eodem modo.

Declinatur & *quale* cum articulo infinito, sed est in-
 terrogatiuum *quale?* *quinam?* *Etory?* *iãti?* *equel?*
Chiunq̃, vel *qualunq̃*, *quicunq̃*, *Etokolwieť*. *Qual-*
siuoglia, *quilibet*, *Etokolwieť* / *qualcheduno*, &
qualchuno, *aliquis*, *Etol* / *ciascuno*, *ciascheduno* &
ciasqueduno, *quisq̃*, *Etãzdy* / *ogniuno*, *omnis*, *Etãzdy* /
 carent plurali, declinantur cum articulo infinito
 & ponuntur sine substantiuis præter *qualsiuo-*
glia, quod coniungitur cum substantiuis vt & *qual-*
che, in utroque genere & numero, *aliquis*, *Etory* /
iãti / *ogni*, *omnis*, *Etãzdy* / in utroq; genere. De-
 clinantur verò cum articulo infinito, seruata sem-
 per eadem terminatione.

Possessiuæ *Mio*, *Meus*, *Moy*.Sing. Nom. & Accus. *Mio*, vel *il mio*.Gen. *di mio*, vel *del mio*. Dat. *a mio*, vel *al mio*.Ab. *da mio*, vel *dal mio*.

Plur.

R V D I M E N T A

Plur. Nom. & Accus. *Miei*, vel *i miei*.
 Gen. *di miei*, vel *de' miei*. Dat. *a miei*, vel *ai*, *a' miei*.
 Abl. *da miei*, *da i miei*.

Sic *Tuo*, *tuus*, *twoy*. Pl. *Tuoi*, *tui*, *twoi*. Sing. *Suo*,
suus, *swoy*. Pl. *Suoi*, *sui*, *swoi*. sic eorum *Fæm*,
ma, *tua*, *sua*; *mea*, *tua*, *sua*; *moia* / *twoia* / *swoia*.

Pariter cum utroque articulo possunt declinari *nostro*,
ostro, *noster*, *vester*, *nasz* / *wasz*. *nostra*, *ostra*,
nostra, *vestra*, *naszá* / *waszá*.

Il & *la loro*, *suis* & *sua*. *swoy* / *y swoia*. *del* & *della lo*
ro, &c. cum articulo finito immutatâ terminatio-
 ne etiam in plurali. *i loro*, vel *le loro*, *dei*, & *delle*
loro, &c.

Differt hoc Pronomen *loro* à *suo*, quòd *suo* dicatur de
 vnico possessore. *loro* de multis possessoribus, v. g.
vendiderunt sua bona, *hanno venduto i loro beni*,
popzedali swoie dobrá; *nunquam exit è domo*
sua, *non esce mai dalla casa sua*, *nie wychodzi nigdy*
z domu swego.

Nota præterea, *suo* sæpè poni pro *eius*, & *loro* pro
eorum, quando præsertim in Polonico esset *iego* vel
ich / vt *Jego* *Ociec* *mie* *oderzył*. *Brát* *ich* *mie*
bronil. *Il suo Padre* *mi* *feri*. *Il loro fratello* *mi* *dis-*
fese. *Pater eius* *me percussit*. *Frater eorum* *me de-*
fendit.

D E V E R B O.

DVo apud Italos sunt Genera Verborum, Actiuum
 scilicet & Neutrum. Nam Passiuum circumlo-
 quuntur, vt infra.

Modos totidem habent quot Latini: Indicatum, Im-
 peratum, Optatum, Subiunctiuum, Infini-
 tiuum, Indi-

LINGVÆ ITALICÆ. 19

Indicatiuus propriè habet Sex tempora. Præsens, Imperfectum, Perfectum Simplex, Perfectum compositum, Plusquam perfectum, & Futurum.

Imperatiuus vnicum tempus habet.

Optatiuus Septem habet tempora & totidem Coniunctiuis, Præsens scilicet, Imperfectum duplex prius & posterius seu primum & secundum, Præteritum perfectum, Plusquam perfectum duplex, primum & secundum, & Futurum.

Infinitiuus vt in Latinis.

Coniugationes Verborum Italicorum Quatuor sunt.

Prima quæ habet *a* longum ante *re* in Infinitiuo, vt *Amare, amare, miłować.*

Secunda quæ habet *e* longum ante *re*, vt *tacere, tacere, miłczec.*

Tertia quæ habet *e* breue ante *re* in Infinitiuo, vt *legere, legere, czytác.*

Quarta deniq; quæ habet *i* longum ante *re* in Infinitiuo, v. g. *sentire, sentire, vel audire, czuc vel slyszec.*

Antequam proponamus exempla singularum Coniugationum, & dicamus de formatione temporum, præponenda sunt verba auxiliaria, sine quibus non possunt coniugari alia verba, sunt autem duo, *Io sono, sum, iestem / & io hò, habeo, mam /* quæ sic coniugantur.

Essere, esse, bydź.

Indicatiui Modi Tempus Præsens.

Io sono, sum, iestem / tu sei, es, iestes / egli è, est, iest.

Noi siamo, sumus, iestesmy / Voi sete vel siete, estis, iestescie / egli sono, sunt. sa.

Dicunt etiam Romani in prima persona plurali *semo,* vt in alijs verbis *hauemo, pro habbiamo; andamo,*
pro

pro *andiamo*, sed nos breuitatis causa huiusmodi terminationes omitemus.

Possumus etiam sine illis Pronominibus *io tu egli* coniugare verba, quare dictæ breuitatis causâ, ea pariter omitemus, vt & significationem Polonicam & Latinam.

Imperfectum,

Sing. *Ero* vel *era*, *eram*, *eri*, *era*. Plur. *eravamo*, *eravate*, *erano*.

Inuenitur etiam *eramo*, *erate* in plurali.

Hic etiam statim nota frequentius in libris inueniri *era*; hoc est primam personam imperfecti in *a*, quam in *o*, licet in vulgari sermone in plerisque Regionibus Italiæ vsitatius esse in *o*, *ero*, *amauo*, *haueno*, &c. Nobis tamen vnâ ponere terminationem sufficiat.

Perfectum simplex.

Sing. *Io fui*, *fui*, *tu fosti*, *egli fu*. Plur. *Noi fummo*, vel *fussimo* *fuste* *eglino furono*. Inuenitur etiam *foste*, *fustis*.

Nota quoq; hic statim primam pluralem in *ssimo*, vt hic *fussimo*, in non paucis regionibus Italiæ maximè vsurpari, quia tamen apud probatos Authores frequentius legitur in *mmo*, idcirco illam omitemus in alijs verbis. Et hoc etiam intellige de imperfectis Optatiui: v. g. *saremmo* & *saressimo*.

Perfectum compositum.

Sing. *Sono stato*, *sei stato*, *è stato*. Plur. *Siamo stati*, *sete stati*, *sono stati*.

Quando Fæmina loquitur, dicet in singulari *stata*, in plurali *state*.

Plusquam perfectum.

Era, *eri*, *era*, *stato*. *Eravamo*, *eravate*, *erano*, *stati*.

Enu-

Futurum.

Sarò , sarai , sarà . Saremo , sarete , saranno .

Imperatiuus.

S. Sij tu , sia egli . Pl. Siamo , siate , siano & sieno .

Optatiui præsens & Futurum.

Dio voglia , che io sia , tu sij egli sia . Siamo , siate , sieno , vel siano .

Imperfectum primum.

O che volentieri io sarei , o quam libenter essem , o rada bym ; vel simpliciter absq; particula . Sarei vel saria , saresti , sarebbe vel saria . Pl. Saremmo , vel saremmo , vel saremmo ; sareste . Sarebbono , sarebbe- ro , & sariano .

Et sic coniugantur omnia imperfecta priora Optatiui & Subiunctiui in omnibus verbis , in quibus si non dabimus omnes terminationes , ad hoc verbum recurre.

Imperfectum posterius.

Piaceffe a Dio che io fusti , vel fossi . Utinam essem , o bym byl / vel O se fossi vel fusti , in fusti vel fossi , (fusti & fossi inuenitur) egli fuisse vel fosse . Plur. Fustimo vel fustimo , fuisse vel fosse , fussero vel fussero , vel fustino & fustino .

Præteritum perfectum.

Sing. Dio voglia che io sia stato , Utinam fuerim , bo dâiem byl / tu sij stato , egli sia stato . Plur. Siamo , siate , siano stati .

Plusquam perfectum prius.

S. Sarei stato , saresti stato , sarebbe stato . P. Saremmo stati , sareste stati , sarebbono stati .

Posterius.

S. O fusti stato , Utinam fuisset , o bym byl / fusti stato , fuisse stato .

P. Fustimo , fuste , fussero stati .

Coniun-

Coniunctiui præsens.

S. *Ancor che, licet choć; io sia, sij, sia.* P. *Siamo, siate, sieno.*

Imperfectum primum.

S. *Sarei, saresti, sarebbe.* P. *Saremmo, sareste, sarebbero.*

Secundum.

S. *Se fosti, fosti, foste.* P. *Fostimo, foste, fostero.*

Perfectum.

S. *Io sia stato, sij stato, sia stato.*

P. *Siamo stati, siate stati, siano stati.*

Plusquam perfectum primum.

S. *Sarei, saresti, sarebbe stato.* P. *Saremmo, sareste, sarebbono stati.*

Secundum.

S. *Se fosti, fosti, fosse stato.* P. *Fostimo, foste, fostero stati.*

Futurum.

S. *Quando sarò stato, sarai stato, sarà stato.* P. *Saremo, sarete, saranno stati.*

Infinitiui præsens.

Essere, esse, bydź. Præteritum. *esser stato, fuisse.*

Futurum.

Hauer da essere, esser per essere, vel douere essere.

Futurum esse, mieć / bydź.

Gerundium.

Essendo et sendo, cum sim vel essem, bedac.

Essendo stato, cum fuerim vel fuissim, byrofy.

Per essere, vel da essere, ad essendum dicunt Philosophi.

Hauere, Habere, mieć.

Indicatiui Modi tempus præsens.

Sing. *Io ho, habeo, Mian / hai, ha.*

Plur. *Habbiamo, hauete, hanno.*

Imperfectum.

Sing. *Haueno, haueni, hauena.*

Plur. *Hauenamo, hauenate, hauenano.*

Perfe-

Perfectum simplex.

Sing. *Hebbi, hauesti, hebbe.*Plur. *Hauemmo, haueste, bebbero.*

Perfectum compositum.

Sing. *Hò hauuto, ha hauuto, ha hauuto.*Plur. *Habbiamo hauuto, haueere hauuto, hanno hauuto.*

Plusquam perfectum.

Sing. *Haueno, hauent, hauenta, hauuto.*Plur. *Hauenamo, hauenate, hauenano, hauuto.*

Futurum.

Sing. *Io hauerò, haurò, vel harò, hauerai, hauerà.*Plur. *Haueremo, hauerete, haueranno.*

Imperatiuus.

Sing. *Habbi, habia.*Plur. *Habbiamo, habbiate, habbiano & habbino.*

Optatiui præsens & Futurum.

Sing. *Habbi vel habbia, habbi vel habbia, habbia vel habbi.*Plur. *Habbiamo, habbiate, habbiano vel habbino.*

Imperfectum

Sing. *Hauerei vel haurei, hauresti, haurebbe.*Plur. *Haueremmo, haureste, haurebbono.*

Secundum.

Sing. *Hauesi, hauesi, hauesse.*Plur. *Hauesimo, haueste, hauessero.*

Perfectum.

Sing. *Habbia, habbi, habbia hauuto.*Plur. *Habbiamo, habbiate, habbiano hauuto.*

Plusquam perfectum prius.

Sing. *Hauerei, hauresti, haurebbe hauuto.*Plur. *Haueremmo, haureste, haurebbono, hauuto.*

Posterius.

Sing. *Hauesi, hauesi, hauesse, hauuto.*Plur. *Hauesimo, haueste, hauessero hauuto.*

C

Coniunctiua

Coniunctiui præsens.

*Conciosia cosa che io habbia, cum habeam, gdy mani/
tu habbi, habbia habbiamo, &c. vt in Optatiuo.
sic etiam omnia tempora præter futurum quod sic
inflectitur.*

*Quando hauero hauuto, cum habuero, gdy bede mia /
hauerai hauuto, hauerà hauuto. Pl. Haueremo,
hauuto, hauerete hauuto, haueranno hauuto.*

Infinitiui Præsens.

*Hauere, habere. Hauer hauuto, habuisse. Esser per ha-
uere, habiturum esse vel hauere da hauere. Quod
significat etiam aliquando deberi. v. g. io hò da ha-
uere dalui cento scudi, mihi debet ille centum scuta.
winien mi sto talerow.*

Gerundium,

*Di hauere, habendi, hauendo, habendo, miac. ha-
uendo hauuto, miawssy / per hauere, vel da hauere,
ad habendum.*

Participium præsens seu Actiuum, sed rariùs *hauen-
te, habens.*

Præteritum seu Passiuum, *hauuto a, habitus, habita,
Chi ha da hauere, vel è per hauere, habiturus, èto
ma miec.*

Paradigma prime Coniugationis in are.

Amare, Amare. milowac.

Indicatiui modi tempus præsens.

Sing. *Amo, amo, miluie / ami, ama.*

Plur. *Amiamo, amate, amano.*

Præsens in hac coniugatione formatur ab Infinitiuo
mutato *are* in *o*, vt patet. Habitâ autem primâ
personâ facilè erit alias formare addendo vel mu-
tando vltimas syllabas eodem modo in omnibus
verbis huius Coniugationis.

Imper-

Imperfectum.

Sing. *Amava, amavi, amava.*Plur. *Amavamo, amavate, amavano.*

Fit in omnibus Coniugationibus ab Infinitiuo mutando ultimam syllabam *re* in *ua*, & semper eodem modo coniugatur.

Perfectum simplex.

Sing. *Amavi, amasti, amo.*Plur. *Amammo, amaste, amarono, & Vulgò amorno.*

Fit ab Infinitiuo mutando ultimam syllabam *re* in *i*.

Perfectum compositum.

Sing. *Io hò amato, hai amato, hà amato.*Plur. *Habbiamo amato, haueete amato, hanno amato.*

Fit in omnibus verbis Actiuis, & aliquibus neutris à præsentis verbi auxiliaris *hò*, & participio passiuo seu præteriti temporis proprii verbi.

In verbis autem neutris significantibus motum, & in omnibus reciprocis, hoc est habentibus annexum sibi Pronomen, *mi* *ti* *si* *ci* & *ui*, formatur à præsentis verbi auxiliaris *sono*, & Participio proprii verbi, v.g. *mi sono levato, surrexi, vostalem / sono tornato, redij, vrocitem sic.*

Aduertendum hinc præterea est in verbis quibus præponitur *hò*, Participium non mutari nisi raro tam in genere, quam in numero; dicimus enim *habbiamo amato li scolari, amauimus studiosos, vnilos vólisny studentov / colei ha amato la sua madre, vnilovólá Matře svoie.*

Contra verò ubi præponitur verbum substantiuum *sono*, mutatur Participium & accomodatur numero & generi loquentium v.g. *colui è venuto, ille venit, przyšedł / colei è venuta, illa venit, przyšlá / sono andate, abierunt illa, pošli / sic autem coniungantur.*

Masc. Sing. *Io son tornato, redij, sei tornato, è tornato.*

Plur. *Siamo tornati, sete tornati, sono tornati.*

Fæm. Sing. *Io son tornata, sei tornata, è tornata.*

Plur. *Siamo tornate, sete tornate, sono tornate.*

Inueniuntur etiam duo alia præterita perfecta bis composita, non tamen admodum frequentia, hæc autem sunt. *Quando hebbsi amato, cum amauissem,*

gdym byl vmitowal / vel poche, postquam, iæto.

Sing. *Hebbsi amato, hauesti amato, hebbe amato.*

Plur. *Hauemmo amato, haueste amato, hebbero amato,*

Formatur à præterito simplici verbi auxiliaris & præterito Participij in omni coniugatione.

Secundum minùs vsitatum.

Subbitoche, statim atq, storo.

Sing. *Ho hauuto amato, hai hauuto amato, ha hauuto amato.*

Plur. *Habbiamo hauuto amato, haueete hauuto amato, hanno hauuto amato.*

Fit à Præterito perfecto composito verbi auxiliaris & præterito Participij propriij verbi.

Plusquam perfectum.

Sing. *Haueua amato, haueui amato, haueua amato.*

Plur. *Haueuamo amato, haueuate amato, haueuano amato.*

Vt formatur perfectum compositum à præsentem, sic & Plusquam perfectum ab Imperfecto verbi auxiliaris, & à Participio Passiuo propriij verbi in omnibus Coniugationibus eodem modo.

Futurum.

Sing. *Amerò vel amarò, amerai, amerà.*

Plur. *Ameremo, amerete, ameranno.*

Fit in hac Coniugatione ab Infinitiuo mutato *ere* in *ero*. In cæteris autem Coniugationibus, & in hæc etiam sæpè fit ab eodem Infinitiuo mutando *e* in *ò*.

Impe-

Imperatiuus.

Sing. *Ama, ami.*Plur. *Amiamo, amate, amino.*

Secunda persona est similis in hac Coniugatione tertiæ personæ Indicatiui. Tertia verò persona fit à prima Indicatiui mutando *o* in *i*, in hac Coniugatione, in cæteris in *a*.

Optatiui præsens & Futurum.

Sing. *Voglia Iddio che ami, ami, ami.*Plur. *Amiamo, amiate, amino.*

Est similis tertiæ personæ Imperatiui semper.

Imperfectum primum.

Sing. *Amerai vel Amarei, amaresti, amerebbe.*Plur. *Ameremmo, amereste, amerebbero.*

Fit à Futuro Indicatiui mutando *ro* in *rei*.

Secundum.

Sing. *Voleffe Dio che stinam amasti, amasti, amasse.*Plur. *Amassimo, amaste, amassero.*

Fit à secunda simplicis perfecti Indicatiui, mutando *sti* in *ssi*, in singulis Coniugationibus.

Perfectum.

Sing. *Dio Voglia che stinam habbia, habbi, habbia amato.*Plur. *Habbiamo, habbate, habbino amato.*

Fit à præsentis Optatiui verbi auxiliaris & Participio proprii verbi.

Plusquam primum.

Sing. *Hauerei, haueresti, hauerebbe amato.*Plur. *Haueremmo, hauereste, hauerebbero amato.*

Fit in omnibus à primo Imperfecto verbi auxiliaris & Participio proprii verbi.

Secundum.

Sing. *Voleffe Iddio che stinam haueffi, haueffi, hauesse*Plur. *Haueffimo, haueffeste, haueffero amato. (amato.*

Fit à secundo Imperfecto Optatiui verbi auxiliaris
& Participio.

Subiunctiui tempora omnia non differunt à tempo-
ribus Optatiui præter Futurum quod sic inflectitur.

*Quando Hauero amato, cum amauro, hauerai, hauer-
a amato.*

Haueremo, hauerete, haueranno amato.

Infinitiui præsens.

Amare, Aimer, Amare.

Propria huius Coniugationis terminatio, seu ipsum
thema.

Præteritum.

Hauere amato. Amauisse.

Ab Infinitiuo verbi auxiliaris & præterito Participij
propriij verbi.

Futurum.

Esser per amare, hauere da amare, amaturum esse.

Non habet propriè lingua Italica Futurum in *rus* vt
Latini vel omnia Gerundia, sed vtitur circumlocu-
tione eo modo quo hîc vides.

Gerundia.

Di amare, Amandi. Est ipse Infinitiuus cum artî-
culo, &c.

Amando, amando, miłuięc.

Fit ab Infinitiuo mutando *are* in *ando*.

Hauendo, amato, miłowawoſy.

Fit à Gerundio præsentis temporis verbi auxiliaris &
Participij præterito respondetque in omnibus hoc
Gerundium illi Polonico in *ſy*.

Per amare, vel da & ad amare, ad amandum. Est ipse
Infinitiuus præpositâ Præpositione.

Loco Supini adhibent Infinitiuum *amare, amatum.*

Participium Præsens tempus seu Actiuum.

Amante, amans, sed rarò vsurpatur.

Partici-

LINGVÆ ITALICÆ. 29

Participium præteriti temporis seu Passivum.

Amato amata, amatus amata.

Formatur ab Infinitiuo mutato *re in to*, in hac Coniugatione.

Futurum.

Chi deue amare, chi è per amare, chi ha da amare, amaturus, quasi qui debet amare.

Et hæc est vna maximè omnium regularis Coniugatio, à qua quatuor tantummodò verba *andare, dare, fare, stare* excipiuntur de quibus infra in Anomalis.

Nota hîc, verba in *care & gare* desinentia, ad hoc vt in omnibus temporibus efferantur, vt in themate assumunt *h* ante *e & s*, v. g. à *caricare, onerare, tu carichi, oneras, non carisci*. sic à *purgare, purgare, tu purghi, purgas, purghero, purgabo, &c.*

Verba neutra vtentia in præterito perfecto composito auxiliari verbo *sono, passare, transire, stare, stare* & *esse, essere, esse, andare, ire, tornare, redire, restare, remanere, mancare, deficere, morire, mori, nascere, nasci, montare, ascendere, calare, descendere, cum Synonymis cadere & cascare, cadere, partire, proficisci, & huiusmodi.*

Paradigma Secunda Coniugationis in ere.

Temere, timere, bac sic.

Indicatiui Præsens.

Sing. *Temo, timeo, boie sic / temi, teme.*

Plur. *Temiamo, temete, temono.*

Fit in hac & in tertiâ Coniugatione ab Infinitiuo mutando *ere in o*.

Imperfectum.

Sing. *Temeua, temeui, temeua.*

Plur. *Temeuamo, temeuate, temeuaano.*

Perfectum Simplex.

Sing. *Temesi, temesti, teme.*Plur. *Tememmo, temeste, temerono.*

Compositum.

Sing. *Hò, hai, hà temuto.*Plur. *Habbiamo, haueete, hanno temuto.*

Plusquam.

Haueua, haueui, haueua, &c. temuto.

Futurum.

Sing. *Temerò, temeras, temerà.*Plur. *Temeremo, temerete, temeranno.*

Imperatiuus.

Sing. *Temi, tema.*Plur. *Temiamo, temete, temano.*

Est similis in hac & in tertia Coniugatione secundæ personæ præsentis Indicatiui, & coniugatur eodem modo.

Optatiui præsens & Futurum.

Sing. *Tema, temi, tema.*Plur. *Temiamo, temiate, temano.*

Imperfectum primum.

Temerei, temeresti, temerebbe, &c.

Secundum.

Temessi, temesti, temesse, &c.

Perfectum.

Habbia, temuto, habbi temuto, &c.

Plusquam perfect. primum.

Heueresi, temato, haueresti, temuto, &c.

Secundum.

Hauesse temuto, hauesse temuto, &c.

Futurum Subiunctiui.

Hauerò temuto, hauerai temuto, &c.

Infinitiui præsens.

Temere, timere. Præteritum, Hauer temuto, timuisse.

Futu.

Futurum.

Hauer dà temere, esser per temere.

Gerund.

*Dì temere, timendi.**Temendo, timendo.* Ab Infinitiuo mutando *ere* in *endo*.

Sic & in tertia Coniugatione.

Per temere vel da temere, ad timendum.

Participij præsens.

Temente, timens.

Præteritum.

*Temuto, temuta, qui & qua timetur.*In hac & in tertia Coniugatione formatur ab Infinitiuo mutando *ere* in *uto*.

Hæc Coniugatio vt & aliæ duæ sequentes plurima anomala habent, quæ sua aliter tempora formant, sed de his infra.

*Paradigma Tertiæ Coniugationis in ere breue.**Credere, Credere, Wierzyć.*

Indicatiui Præsens.

Sing. *Credo, credo, wierze/ credi, crede.*Plur. *Crediamo, credete, credono.*

Imperfectum.

Credeua, credeui, &c.

Perfectum Simplex.

Sing. *Credes, credesti, crede, & credette.*Plur. *Credemmo, credeste, crederono, & credettero.*

Perfectum compositum.

Hò creduto, hai creduto, &c.

Plusquam.

Hauena creduto, haueni creduto, &c.

Futurum.

Crederò, crederai, &c.

C 5

Impera-

Imperatiuus.

Credi, creda. Crediamo, credete, credano.

Optatiui Præsens.

Sing. *Creda, credi, creda.*Plur. *Crediamo, crediate; credano.*

Imperfectum primum.

Crederei, crederesti, &c.

Secundum.

Credesti, credesti, &c.

Perfectum.

Habba creduto, habbi creduto, &c.

Plusquam per. primum.

Haueres creduto, haueresti creduto, &c.

Secundum.

Hauessi creduto, hauessi creduto, &c.

Futurum Subiunctiui.

Hauerò creduto, hauerat creduto, &c.

Infinitiuus.

Credere, hauer creduto, hauer da credere.

Gerund.

Di credere, credendo, hauendo creduto, per credere.

Participium.

Credente, creduto.

Hanc normam pauca sequuntur, sed plurima in hac
Coniugatione peculiarem modum coniugandi ha-
bent, vt infra in anomalis habebis.

Paradigma Quarta Coniugationis in ire.

Sentire, audire, vel sentire, Słyšec /

slucháč / & czuc.

Indicatiui Præsens.

Sento, audio, słyše / senti, sente.

Sentiamo, sentite, sentono.

Fit hoc præsens ab Infinitiuo mutato *ire* in *o*. Ad cæ-
tera

LINGVÆ ITALICÆ. 33

tera tempora formanda consulantur regulæ in præcedentibus Coniugationibus traditæ.

Imperfectum.

Sentiua, sentiui, &c.

Perfectum Simplex.

Senti, sentisti, senti. Sentimmo, sentiste, sentirono.

Compositum.

Hò Sentito, &c.

Plusquam per.

Hauerua Sentito, &c.

Futurum.

Sentirò, sentirai, &c.

Imperatiuus.

Senti, senta. Sentiamo, sentite, sentano.

Optatiui Præsens & Futurum.

Senta, senti, senta, &c.

Imperfectum primum.

Sentirci, sentiresti, &c.

Secundum.

Sentissi, sentissi, &c.

Infinitiuus.

Sentire. Hauer sentito Esser per sentire.

Gerund.

Di sentire, sentendo, hauendo sentito, per sentire.

Sentendo fit ab Infinitiuo mutato *ire* in *endo*.

Participium Passiuum.

Sentito ab Infinitiuo mutato *re* in *to*.

DE VERBIS NEUTRIS.

Verba omnia Neutra eodem modo coniugantur quo Actiua.

Exemplum Verbi Reciproci.

Ricordarsi, meminisse, Pamietai.

Indis

Indicatiui Præsens.

Mi Ricordo, memini, pamietaui / tu ricordi, si ricorda.
Ci Ricordiamo, Vi ricordate, si ricordano.

Imperfectum.

Mi Ricordaua, tu ricordaua, &c.

Perfectum Simplex.

Mi Ricordai, tu ricordasti, &c.

Compositum.

Mi sono ricordato, tu sei ricordato, si è ricordato.
Ci siamo ricordati, Vi siete ricordati, si sono ricordati.

Plusquam.

Mi era ricordato, tu eri ricordato, si era ricordato.
Ci eramo ricordati, Vi erauate ricordati, si erano ricordati.

Futurum.

Mi Ricordarò, tu ricordaras, si ricordarà.
Ci Ricordaremo, Vi ricordarete, si ricordaranno.

Imperatiuus.

Ricordati, si ricordi.

Ricordiamo ci, ricordate Vi, si ricordino.

Optatiui Præsens & Futurum.

Mi Ricordi, tu ricordi, si ricordi. Ci Ricordiamo, &c.

Imperfectum primum.

Mi Ricordares, si ricordaresti, &c.

Secundum.

Mi Ricordasti, &c.

Perfectum.

Mi sia ricordato, tu sij ricordato, si sia ricordato.

Ci siamo ricordati, Vi siate ricordati, si siano ricordati.

Plusquam primum.

Mi sarei ricordato, tu saresti ricordato, &c.

Secundum.

Mi fossi ricordato, tu fossi ricordato, &c.

Futu.

Futurum Subiunct.

Mi sarò ricordato, ti sarai ricordato, &c.

Infinitivus.

Ricordarsi. Essersi ricordato. Haver da ricordarsi.

Gerund.

Recordandosi. Sendosi ricordato. Per ricordarsi, &c.

DE VERBO PASSIVO.

Licet Itali non habeant propriè verbum Passivum, ut iam dictum est, tamen quia id circumloquuntur per verbum Substantivum, substituendum hic Paradigma, ut habeatur modus facilis utendi ista circumlocutione. Nihil ergo aliud est apud Italos verbum Passivum quàm verbum Substantivum coniugatum per omnia tempora, ut supra notatur, & Participium verbi coniugandi, quod Participium accommodatur generi & numero loquentium, ut patet in præsentis huius verbi quod substituemus in exemplum, si enim mas loquatur dicat ut in primo, si fæmina ut in secundo, & sic fiat in alijs omnibus temporibus & modis.

Indicatiivi Præsens, Masc.

*Io sono amato, tu sei amato, quello è amato.**Noi siamo amati, voi siete amati, quelli sono amati.*

Fæmininum.

*Io sono amata, tu sei amata, quella è amata.**Noi siamo amate, voi siete amate, quelle sono amate.*Imperfectum. *Io era amato, &c.*

Vti etiam possumus in tertijs personis pronomine *si* cum personis activis utriusq; numeri, v. g. *Si ama amatur, si amano amantur*, quasi *mutue si / mutue si*. Sic in omnibus temporibus, *si amava, amabatur, si amavano, amabantur, si è amato, amatus est,*

est, si sono amati, amati sunt, non si ha, vel hanno amato, &c.

DE VERBIS ANOMALIS.

Sequuntur verba anomala ordine alphabetico proposita in qualibet Coniugatione, vt facilius verbum inueniatur coniugandum.

ANOMALA PRIMÆ CONIUGATIONIS.

Andare, Ire, Irē.

Vò, eo, vai, va. Andiamo, andate, vanno.

Imperfectum. *Andaua, andauis, andaua, &c.*

Perfectum Simplex. *Andas, andasti, &c.*

Perfectum compositum. *Sono andato, sei andato, &c.*

Futurum. *Andarò, andarai, &c.*

Imperatiuus. *Va, vada. Andiamo, andate, vadano.*

Optatiuus. *Vada, vadi, vada. Andiamo, andiate, vadano.*

Inuenitur etiam *ire* & *gire* in eadem significatione, hoc est *ire*, quartæ Coniugationis, sed sunt merè Poëtica.

Quæ hic non damus tempora, formantur secundum regulas antea explicatas. Quod in omnibus intellige.

Dare, dare, Dâc.

Dò, do, dai, da. Diamo, date, danno.

Perfectum Simplex. *Diedi, desti, diede & dette.*

Demmo, deste, diedero & dettero.

Perfectum compositum. *Hò dato.*

Futurum. *Darò.*

Imperatiuus. *Da, dia. Diamo, date, diano.*

Fare, Facere, Fzynie.

Fò, fai, fà. Facciamo, fate, fanno.

Imperfectum. *Faceua, &c.*

Perfectum Simplex. *Feci, facesti, fece.*

Facemmo & femmo, faceste, fecero.

Perfe-

Perfectum compositum. *Hò fatto.*

Futurum. *Farò.*

Imperatiuus. *Fa, faccia. Facciamo, fate, facciano;*

Stare, Stare, Sta.

Sto, stai, sta. Stiamo, state, stanno.

Perfectum Simplex. *Stetti, stesti, stette.*

Stemmo, steste, stettero.

Perfectum compositum. *Son stato.*

Futurum. *Starò.*

Imperatiuus. *Sta, stia. Stiamo, state, stiano.*

A N O M A L A S E C V N D Æ C O N I V - gationis.

Dolere, Dolere, Bolet.

Sing. *Dolgo & doglso, doleo, duols, duole.*

Plur. *Dogliamo, dolete, dogliono vel dolgono.*

Imperatiuus. *Doleua.*

Perfectum Simplex. *Dolsi, dolesti, dolse.*

Plur. *Dolemmo, doleste, dolsero.*

Perfectum compositum. *Mi son doluto & dolsuto,*

ti sei doluto, &c.

Futurum. *Dolerò & dorro, dorrai, &c.*

Imperatiuus. *Dogli, dolga & doglta.*

Dogliamo, dolete, doglano & doglano.

Donere, Debere, Miec.

Deuo, debbo, deggio, Debeo. deui, debbi & dei,

deue, debbe & dee.

Plur. *Doniamo, dobbiamo, deuate, deuono, debbono,*

deggiono.

Imperatiuus. *Donera.*

Perfectum Simplex. *Donet & donetti, dousti, douè*

& donette.

Plur. *Donemmo, doneste, donerono & donettero.*

Perfe.

Perfectum compositum. *Hò douuto.*

Futurum. *Douerò vel दौरò.*

Optatiuus. *Debba, debba, debba.*

Debbiamo, debbate, debbano.

Giacere, Iacere, Lezec.

Giaccio, Iaceo, giaci, giace. Giaciamo, giacete, giacionò.

Perfectum Simplex. *Giacqui, giacesti, giacque.*

Giacemmo, giaceste, giacquero.

Perfectum compositum. *Hò giaciuto.*

Sic coniugantur *Piacere, placere, podobac sie /*

& Tacere, tacere, milczec.

Cadere, cadere, pasc / nihil propriè irregularis habet

præter tertias personas Præt: perfecti simplicis *cadè*

& cadde, & rariùs cadette, cecidit, & in plurali

Caderono, caddero & cadetterò, ceciderunt.

Parere, Videri, Zdac sie.

Paio vel paro, Videor, pari, pare.

Paiamo, parete, paiono & parono.

Perfectum Simplex. *Parui, paresti, parue & parse.*

Paruemmo, pareste, paruerò.

Persuadere, persuaderè, namowic.

Persuado, persuadeo, persuadi, Ec.

Perfectum Simplex. *Persuades & persuasi, persuade-*

desti, persuase. Persuademmo, persuadeste, persuasero.

Part. pass. *Pessuaso.*

Potere, posse, moc.

Posso, possum, puoi, può. Potiamo, potete, possono & ponno.

Futurum. *Potrò, potrai, Ec.*

Optatiuus. *Possa, possi, possa. Possiamo, possiate, possano.*

Rimanere, remanere, zostac.

Rimango, Remaneo, rimani, rimane.

Rimantiamo, rimanete, rimangono.

Perfectum Simplex. *Rimasi, rimanesti, rimase.*

Rimanemmo, rimaneste, rimasero.

Part.

Part. pass. *Rimaso & rimasto.*

Futurum. *Rimarrò, rimarrai, &c.*

Optatiuus. *Rimanga, rimanghi, rimanga, &c.*

Sapere, Scire, Umieć & wiedzieć.

Sò & faccio, Scio, sai, sa. Sappiamo, sapete, sanno.

Perfectum Simplex. *Seppi, sapesti, seppe.*

Sapemmo, sapeste, seppero.

Futurum. *Sapio.*

Imperatiuus. *Sappi, sappia. Sappiamo, sappiate, sappino.*

Part. pass. *Saputo.*

Sedere, sedere, Siedzieć.

Seggo seggio & siedo, Sedeo, sedi, siede.

Sediamo & seggiamo, sedete, seggono & siedono, &c.

Solere, solere, Zwyknąć.

Soglio, Soleo, suoli, suole. Sogliamo, solete, sogliono.

Perfectum Simplex. *Solei & solsi, sed raro usurpatur.*

Tenere, tenere, trzymać.

Tengo, Teneo, tieni, tiene.

Teniamo & teghiamo, tenete, tengono.

Perfectum Simplex. *Tenni, tenesti, tenne.*

Tenemmo, teneste, tennero.

Futurum. *Terrò, terrai, &c.*

Imperatiuus. *Tieni, tenga, &c.*

Valere, Valere, Stać sie.

Vaglio, Vali, Vale. Vagliamo, valete, vagliono.

Perfectum Simplex. *Valsi, volesti, valse, &c.*

Præt. pass. *Valsuto & Valuto.*

Vedere, Videre, Widzieć.

Veggio Veggio & vedo, Video, vedi, vede.

Vediamo & veggiamo, vedete, veggono & vedono.

Perfectum Simplex. *Vidi, vedesti, vide.*

Vedemmo, vedeste, viddero.

Perfectum compositum. *Hò veduto & visto.*

Futurum. *Vedrò, vedrai, &c.*

D

Impe.

Imperatiuus. *Vedi, Vegga & Veda.*

Veggiamo, Vedete, Veggamo & Vedano.

Volere, Velle, Chciec.

Voglio & Vuò, Volo, Vuoi, Vuò, Vuole, Vole.

Vogliamo, Volete, Vogliono & Vonno.

Perfectum Simplex. *Volsi & Volsi, Volesti, Volle & Volsi.*

Volemmo, Voleste, Vollerò & Volsero.

Futurum. *Vorrò, Vorrà, &c.*

Optatiuus. *Voglia, Vogli, Voglia.*

Vogliamo, Vogliate, Vogliano.

A N O M A L A T E R T I Æ C O N I U - gationis.

Accendere, accendere, Zápalić.

Accendo, Accendo, accendi, accende, &c.

Perfectum Simplex. *Accesi, accendesti, accese.*

Accendemmo, accendeste, accesero.

Præt. Pass. *Acceso.*

Sic pleraq; alia in *dere, ascendere, appendere, spendere, exponere, rodere, rodere, rendere, reddere, prendere, capere, &c.*

Et nota hic semel pro semper, quòd in omnibus præteritis simplicibus Anomalor. à prima persona singulari formatur tertia vtriusq; numeri, in cæteris autem personis resumitur consonans præsentis, ac si regulariter formatum esset præteritum, vnde data prima in posterum persona facile tibi totum præteritum coniugare poteris.

Accorgere, percipere, postrzec.

Accorgo, percipio. P. S. Accorsi Part. pass. Accorto.

Sic *Torcere torquere, Vincere Vincere, porgere porrigere, piangere plangere, pungere pungere, Ungere Ungere, spingere, trudere, giungere iungere, & peruenire,*

uenire, ergere erigere, fingere fingere, scorgere, percipere, & Poëticum sorgere surgere.

Affligere, affligere, Karác.

Affliggo. Afflissi. Afflitto. Sic friggere, frigere.

Ardere, ardere, Gorec.

Ardo, ardeo. Arsi. Arso. Sic immergere immergere, spargere, spargere.

Ascondere, abscondere, Skryc.

Ascondo, abscondo. Ascosi. Ascosto. Sic nascondo.

Chiedere, postulare, Prošic.

Chiedo vel chieggio, chiesi, chiesto.

Chiudere, claudere, Zamierác.

Chiudo, chiusi, chiuso.

Cingo, cingo, cinsi, cinto.

Circuncido, circumcido, circuncisi, circunciso.

Sic Uccidere, occidere, Zabíc / vel ancidere, Ec.

Cogliere, colligere, Kwoác.

Coglio & colgo, colligo, colsi, colto.

Sic Sciegliere, eligere, obrác; Sciogliere, soluere, roó zwiázác; quod & Sciorre habet.

Condurre, ducere, prowadzić.

Conduco, condusti, condotto.

Futurum. Condurrò.

Sic alia addurre, adducere, Ec.

Conoscere, cognoscere, Znać.

Conosco. Conobbi, conosciuto.

Correre, currere, biegác.

Corro. Corsi, corso.

Crescere, crescere, rośc.

Cresco, crebbi, cresciuto.

Cuocere & cocere, coquere, wárzyć.

Cogo & coccio. Cocci, cotto.

Disfendo, defendo. Difesi, difeso.

Diuido, diuido. Diuisi, diuiso.

Ergo, erigo, erisi, erso, erto, & eretto, sed rarò inuenitur nisi apud Poetas.

Escludo, excludo, esclusi, escluso.

Figo, figo, fisci, fisso vel fitto.

Fondo, fundo, fondei & fosi, foso & fonduto.

Leggo, lego, lessi, letto. Sic reggere, regere.

Metto, pono, messi, messo.

Mordo, mordeo, morsi, morso.

Muouo, moueo, mossi, mosso.

Nasco, nascor, nacqui, nato.

Nuocio, noceo, nocqui, nocciuto.

Percuoto, percutio, percossi, percosso.

Perdo, perdo, persi, perso & perduto.

Porre, ponere, položyc.

Pongo, pono, posi, posto.

Torre, tollere, znieśc.

Toglio & tolgo, tolsi, tolto.

Riedo, redeo, riedi, riede, riedono, redeunt, & in temporibus ab hoc deriuatis, similes tantum personæ reperiuntur.

Risoluo, decerno, risolsi, risolto & risoluto.

Rispondo, respondeo, rissosi, rissosto.

Rompo, rumpo, frango, ruppi, rotto.

Scuoto, excutio, scossi, scosso.

Stringo, stringo, strinsi, stretto.

Succedo, succedo, successi, successo.

Traggo, traho, trassi, tratto, trarre, trahere.

Viuo, uiuo, vissi, vessuto.

A N O M A L A Q V A R T Æ C O N I V - gationis.

Aprire, Aperire, otworzyc.

*Apro, apri vel apersi, aperto. Sic coprire, tegere, scu-
oprire, detegere. Dire,*

Dire, dicere, mówić.

Dico. Imper. Diceua. Præteritum primum. dissi, detto.

Morire, mori, umierść.

Moro, muoro & muoio. Mori, morto.

Futurum. Morrò.

Salire, ascendere, wstępować.

Saglio, sagli, &c. Sali, salito.

Venire, venire, przychodzić.

Vengo, vieni, vienè.

Veniamo, venghiamo, & vegniamo, venite vengono.

Perfectum Simplex.

Venni, venisti, venne.

Venimmo, veniste, vennero.

Futurum. Verrò.

Optatiuus. Venga.

Participium Passiuum. Venuto.

Vscire; exire, wychodzić.

Escò, esci, esce.

Vsciamo, vscite, escano.

Vsci, vscito.

Imperatiuus.

Esci, esco.

Vsciamo, vscite, escano.

Comparire, comparere. stáwić sie.

Comparisco, comparisci, comparisce.

Compariamo, comparite, compariscono.

Perfectum Simplex.

Comparui & comparsi, comparesti, compare, &c.

Participium passiuum.

Comparso.

Sunt etiam in hac Coniugatione alia verba non pauca quæ in toto numero singulari, & in tertia plurali præsentis Indicatiui & in deriuatis temporibus vi-

dentur Anomala, admittunt enim in dictis personis incrementum, nempe immittendo inter ultimam consonantem pertinentem ad verbum nudum, seu in suo themate considerandum & inter terminationem quæ sequitur has literas *isc*, vel ut melius intelligas mutando in prima persona *o* in *isco*, in secunda *i* in *isci*, in tertia *e* in *isce*, in tertia plurali *ono*, in *iscono*; reliquis personis & temporibus formatis secundum regulas datas. Exempli gratiâ. *Ardisco, audeo, ab ardire, audere.*

Ardisco, ardisci, ardisce.

Ardiamo, ardite, ardiscono.

Perfectum Simplex.

Ardi, ardisti, &c. Hò ardisso, ardiro, &c.

Imperatiuus.

Ardisci, ardisca.

Ardiamo, ardite, ardiscono, &c.

Sic Coniugantur *arrichire, ditare, arrossire, erubescere, ammutolire, obmutescere* vel *mutum reddere, alleggerire, leuare, abbellire, ornare* seu *pulchrum facere, auuilare, vilesce, finire, finire, guarire, sanare & conualescere, indebolire, debilitare, impallidire, palletere, intemorire* vel *intimidire, & impaurire, terrefacere, impouerire, pauperem reddere, intenerire, tenerum facere, inuaghire, capere pulchritudine, irretire, irretire, patire, pati, partorire, parere, rapire, rapere, reuerire, reuereri, & omnia alia similia his quæ Latinè possunt aut debent reddi per verbum *facio* vel *fio*, & per adiectiuum.*

DE VERBIS IMPERSONALIBVS.

Verbum Impersonale significationis Actiuæ, nihil aliud est, quam tertia persona singularis verbi Actiui
in

in omnibus modis & temporibus, & coniugatur regulariter, quasi esset ipsum Actiuum.

Impersonale passiuæ significationis est similiter tertia persona singularis verbi Actiui præponendo ipsi particulam *si*, in omnibus temporibus & modis, quæ particula *si*, præposita tertiæ personæ pluralis numeri verbi Actiui dabit tertiam personam pluralem verbi Passiui per modum impersonalis, v. g. *si amano i buoni*, idem est quod *i buoni sono amati*, *amantur boni*, sic & *si ama il buono*, idem quod *il buono è amato*; *amatur bonus*.

Paradigma verbi Impersonalis Actiuæ significationis primæ Coniugationis.

Neuiga vel fiocca, Ningit.

Neuigana, Ningebat.

Neuigò, ha neuigato, Ninxit.

Haneua neuigato, Ninxerat.

Neuigara vel neuighera, Ninget.

Imperatiuus.

Neuighi, Ningat.

Optatiuus.

Neuighi, neuigassè, neuigarebbe, &c.

Neuigare, Ningere. Hemer neuigato, Ninxissè.

In Secunda Coniugatione.

Loce vel lice, licet. Verbum est defectiuum, nam non inuenitur aliud tempus, sed dicitur potius *era lecito, fu lecito, licuit, &c.*

In quarta defectiuum.

Fia, fiat, & fieno, fiant inuenitur, cæteris caret

Paradigma Verbi Impersonalis Passivæ significationis, tertiæ Coniugationis.

Si Combatte, Pugnatur.

Si Combatteua, Pugnabatur.

Si Combattè. Si è combattuto, Pugnatum est.

Si era combattuto, Pugnatum erat.

Si combattera, Pugnabitur.

Si combatta, Pugnetur, &c.

Sunt quoque Italis Personalia multa, quæ naturam Impersonalium induunt; vt è & c' è est, era c' era, &c.

DE PARTICIPIO.

Participium Actiuum seu Præsentis temporis (quod rarò est in usu apud Italos) est generis communis, vt *Unò huomo, ò Una donna corrente, Vir vel mulier. currens?*

Cæterùm Participia mouentur & declinantur vt nomina adiectiua.

In locum Participij Actiui quod vt diximus rarò usurpatur, vtuntur vt plurimùm Itali Gerundio in *do*, vt *Sedendolo, & idens eum.*

DE ADVERBIO.

Omissâ Aduerbiorum significatione ex dictionarijs & usu addiscendâ, eorundem tantummodò hic comparationem examinabimus.

Comparantur ergò ea Aduerbia quæ ab adiectiuis nominibus comparabilibus deriuantur eodem modo

do quo ipsa adiectiua v. g. *prudenter*, *più prudentemente*, *prudentius*, *prudentissimamente*, *prudentissimè*.

Irregulariter comparantur *bene*, *benè*, *meglio*, *melius*, *benissimo*, *optimè*, *male peggio*, *peissima*, & *malissimamente*, *malè peggio*, *peissimè*. *molto*, *multum*, *più*, *pius*, *moltissimo assai*, *assai*, *assaisimo plurimum*. *Poco*, *parum*, *meno* & *manco*, *minus*, *pochissimo*, *minimum*, & alia pauca.

Aduerbia qualitatis vt plurimum à nominibus adiectiuis descendunt, fiuntque ab adiectiuis in *e*, addendo *mente*, vt *grande magnus*, *grandemente*, *magnopere*, *prudente*, *prudens*, *prudentermente*, *prudenter*.

Quæ adiectiua desinunt in *le*, mutant in suis Aduerbijs qualitatis *e* in *mente*, v. g. *gentile*, *elegans*, *gentilmente*, *elegantè*. *facile*, *facilis*, *facilmente*, *facilè*.

Ab adiectiuis in *o* fiunt Aduerbia qualitatis, à Fæminino ipsorum addito *mente*, vt *valoroso strenuus*, *valorosa strenua*, *valorosamente*, *strenuè*. *Santo*, *Santus*, *Santa*, *Sancta*, *santamente*, *sanctè*. Sunt tamen alia non pauca qualitatis Aduerbia huiusmodi regulas nescientia, vt sunt *bene*, *benè*, *male*, *malè*, &c.

De Præpositione, Interiectione, & Coniunctione.

Vide in Syntaxi vbi earum significatio, & vsus simul explicabitur.

D E S Y N T A X I.

NOta nos tripliciter posse loqui, ad vnam eandemque personam, primò per secundam personam singularem *tu*, *tu*, secundò per secundam personam pluralem *vos*, *vos*. Tertiò per tertiam aliquam personam seu titulum aliquem, vt *Vò Signoria*, *Dominatio Vestra*, *Vostra Eccellenza*, *Celsitudo Vestra*, pro dignitate personæ ad quam loquimur. Si per secundam personam pluralis numeri aliquem alloquimur, verbum quidem conuenit in numero personæ, sed sequentia nomina debent esse singularis numeri & conuenire in genere personæ cum qua loquimur, v. g. si cum viro loquimur, *doue sete stato*, *Sbi fuisti*, si cum muliere, *doue sete stata*. Si verò per *Vò Signoria* aut alium titulum, quæ sequuntur adiectiua sint in Fæminino genere, licet ad virum loquamur, vt *doue è stata Vò Signoria*, tam de Fæmina, quàm de Viro, *Sbi fuit Dominatio Vestra*. Quod Poloni non seruant.

D E S Y N T A X I
Articulatorum.

VIdè Grammaticam Gallicam idem enim vsus est Articulatorum in vtraq; Lingua, quanquam nonnulli Itali ante nomina propria adhibeant sæpè Articulum finitum quod nunquam faciunt Galli, vt *el Francesco*, *Franciscus*, *l' Agostino*, *Augustinus*, optimè tamen dicitur, *Francesco*, *Agostino*, vt in Gallicis.

D E

DE SYNTAXI Nominum.

A Diectiua liberè præponuntur aut postponuntur suis Substantiuis, vt *gentil canallo, canallo gentile, egregius equus.*

De duorum Substantiuorum constructione, & de Adiectiuis casum aliquem regentibus, eadem est ratio quæ in Lingua Gallica.

Comparatiuus vult post se Genitiuum, v. g. *Giouannè è più bello di Pietro, Ioannes est pulchrior Petro.* Cum sequitur verbum & deberet Latinè reddi per *quàm*, tunc post Comparatiuum ponitur *che*, v. g. *egli è più dotto che non fu mai Aristotile, ipse est doctior quàm vnquam fuerit Aristoteles.* Vbi aduerte debere poni negationes vt vides, licet in Latino non sint ponendæ & in Indicatiuo verbum vt patet.

Vbi Latini vtuntur in comparatione Superlatiuo, Itali adhibent Comparatiuum (non enim cadit vnquam in Comparationem eorum Superlatiuus) hoc tamen modo præponendo ante *più* articulum finitum, & post *più* Genitiuum, v. g. *Homero è il più dotto di tutti i Poeti, Homerus est doctissimus Poëtarum. la più bella di tutta la Città, pulcherrima totius Ciuitatis.*

DE SYNTAXI Pronominum.

Possumus vti Pronominibus Demonstratiuis & Possiuis tam sine Substantiuo, quàm cum Substantiuo, exceptis primitiuis & ijs quæ annotauimus in declinatione Pronominum.

Omnes

Omnes Casus Pronominum exceptis primitiuis Coniunctiuis possunt coniungi cum Præpositione, vt *per lui*, *per ipsum e in mio potere*, *est in mea potestate*, *in me*, *in me*, sed non *in mi*.

Chi in Nominatiuo semper interrogat, rarò refert, nisi antecedens postponatur. *Che* & *il*, *quale*, tam ad relationem, quàm ad interrogationem pertinet sed cum hac differentia. *Che* interrogat absolutè & neutraliter, potest tamen etiã coniungi substantiuo, v. g. *con che prouisioni*, *cum quibus prouisionibus*, *che cosa?* *quæres?* *quid?* *Il qual* de Substantiuo vel coniuncto vel quod præcesserit, v. g. *che dite voi?* *quid dicitis?* *Il qual Cardinale è morto?* *quis Cardinalis obiit?* *Il corriero è stato ritenuto*, *il quale?* *Cursor detentus fuit*, *qualis?* *qui?*

Chi interrogat semper de persona, non de re. *Che* & *chi* (quod rarò in relatione usurpatur) Relatiuum refert tam rem, quàm personam, sed plerumque personam in utroq; genere, & est vsitatius quàm *il quale*, quod tamen sæpè ponitur in relatione, v. g. *ecco Giouanni che voleui*, *en Ioannes quem volebas*, *quella cosa che tu dici*, *illa res quam dicis*.

Si velis vti Genitiuo *cui*, debes illum ponere inter articulum sequentis substantiui & inter ipsum substantiuum, v. g. *illa cuius perfectiones*, *coles le cui perfectioni*.

Sic etiam si vtaris Genitiuo *di lui*, elegantius erit interponere inter articulum substantiui & ipsum substantiuum, v. g. *la di lui virtu*, *ipsius virtus*. Vtuntur verò sæpissimè in locum Genitiui *di lui*, *eius*, Pronomine possessiuo *suo*, *suus*, quod accommo-
dant substantiuo *la sua virtu*, *ipsius virtus*.

De aliquibus particulis Relatiuis.

Quotiescunque ad interrogationem respondendum est, vel simpliciter affirmando, aut negando respondemus per particulas *si, ita*, vel *nò, non*; vel certè si rem repetimus id per particulas relatiuas facimus, sine quibus Italicè respondere vix posses.

Io, la, le, gli & li, referunt rem aut personam antea denominatam in Accusatiuo, v. g. *preghe tu Dio? si lo prego, orasne Deum? ita, oro. leggi la scrittura sagra? si, la leggo. legisne scripturam sacram, ita, lego eam. has vidi ques signori? si, gl' ho visto, vidi- stine illos, Dominos? ita, vidi eos. Vedesti tu quelle Dame? le vidi. Vidistine illas Matronas? vidi. Respondent Polonicis, *go / ie / ich & ie*. vt *prosse go / czytam ie / widzialem ich / widzialem ie*.*

Le refert etiam rem aut personam Fæminini generis in Datiuo singulari respondetq; Polonico *iey* / v. g. *Viua &o Signoria felice, ch' io, in tanto le bacio le mani. Viuat Dominatio tua felix, ego interim me commendo.*

Gli refert etiam in Masculino genere in Datiuo singulari & *lor* vel *loro* in plurali in vtroq; genere, Polonicè esset *miu & im*. v. g. *Vedendo Pietro gli dissi, videntis Petrum ei dixi. mowitem miu. Hauendo sentito gl' Ambasciadori, lor risposi, vel risposi loro, Auditis oratoribus, respondi. odpowiedzialem im.*

Gli etiam refert aliquando in Fæminino genere, vt *Vedendo la mia signora gli dissi, videntis meam Dominam ei dixi mowitem ie.*

Particula *ne* sine accentu, (nam cum accentu *nè*, significat *nec*,) rem refert, quæ si deberet repeti, ponenda esset in Genitiuo in eadem locutione Italica (non in Latina) v. g. *hauete del pane? ne hò, habesne panem?*

panem? habeo. quasi *hò del pane.* Refert pariter rem in Accusatiuo, si coniungatur rei relatæ articulus *Uno*, & tunc post particulam *ne*, debet etiam repeti *Uno*, v. g. *hauete Un coltello? ne ho Uno. habesne cultrum? habeo.*

Habet etiam ista particula *ne* relationem loci seu ex loco, v. g. *Viene Pietro dalla casa? ne Viene. Venitne Petrus domo, Venit.* scilicet *indè.* Vndè aliquibus verbis significantibus motum ex loco ad alium præponitur, vt *me ne hò, abeo. sene parti, discessit.* Aduerte tamen quod in huiusmodi verbis, si collatur particula *ne* dici *si* non *se, si parti discessit.*

Pro quo notandum primò, *mi, ti, si, ci, vi*, esse Datiuos vel indifferenter Accusatiuos, Pronominum primitiuorum vt in eorum declinatione notatum est, vbi diximus etiam non posse absolute dici, sed debere coniungi verbis.

Præterea sunt multa verba neutra (& ea vocamus Reciproca) quæ adsciscunt sibi istas particulas, licet non possint reddi Latinè per casus dictos Pronominum, v. g. *partirsi, discedere*, non potest dici, *discedere se*, tamen huiusmodi verba aptant sibi eas quasi Accusatiuos personarum, v. g. *io mi parto, tu ti parti, egli si parte.* Pl. *Noi ci partiamo, Voi Vi partite, egli no si partono.*

Iam si alicui ex istis particulis postponatur aliqua alia particula relatiua amittit suam terminationem, & mutat *i* in *e*, vt *io, me, ne, hò, tu te ne hai, egli se ne hà.* Pl. *noi ce n' andiamo, Voi ve n' andate, egli no se ne hanno.* sic *melo disse, id mihi dixit.* Si autem præponatur his particulis alia Relatiua, seruat sibi primam terminationem, vt *gli si oggettava, obijebatur ei.*

Dixi superius si postponatur alia particula, nam si aliqua

qua

qua ex his postponatur vni etiam ex his, non mutatur terminatio vt *ecco che mi vi dono* &c. *ecce me dono vobis*, &c.

Ci & *vi* præter significationes antedictas, habent etiam relationem in loco, ad locum & per locum, v. g. *sta egli in casa? si, ci stà, c'è. estne domi? est.* scilicet *ibi*. *Va egli a casa? ci và, itne domum? it.* *Passarà per Parigi? ci passerà; transibitne Parisijs? transibit.*

Ponuntur etiam istæ duæ particulæ in alijs significationibus, sed quod præcepta vix possunt explicare vsus docebit.

Omnes istæ particulæ vt plurimum præponuntur verbo immediate, vt *mi dicono, mihi dicunt, io le vidi, eum vidi.* vndè si persona verbi ponatur inter articulum & verbum ponitur vt *io gli dissi, ego ei dixi.* Tamen Infinitiuo verbi Gerundio & Participio & secundis personis Imperatiui plerumque postponuntur, v. g. *Volendogli dire, Volens ei dicere, fat-tolo venire, eo accersito*, &c.

Quando duo sunt verba, liberum est præponere vtrique vel postponere vel etiam inter vtrumq; ponere v. g. *non poteua trouarsi, non si potea trouare, non poteasi trouare, non poterat reperiri.*

Possunt etiam eadem particulæ postponi & eleganter quidem alijs temporibus præsertim tertijs personis tam singularis, quam pluralis numeri, v. g. *credeuasi, credebatur, disse gli, dixit ei.*

Lor vel *loro*, elegantius postponitur *disse loro, dixit eis.*

Vbi concurrunt duæ particulæ debent simul poni nec separari, nam non dicitur *gli oggett auasi, sed gli si oggett au.*

Ne concurrens cum alia solet semper postponi *me ne vo, abeo, non ne me vo.* Si tamen concurrat cum *lo,*
la

la li & le Accusatiuum rei referentibus (quod raro euenit) tunc præponitur *ne*, v. g. *mi risolsi far-
neta consapeuelo, statui facere eam eius rei consci-
am.* Si refertur res vel persona Fæminini Generis in Datiuo, & concurrat alia particula ex his *lo, la, ls, le*, in Accusatiuo vel *ne*, tunc in locum particulae *le* referentis in Datiuo ponitur *glie*. Sic in Masculino vbi *gli* ponendum erat, ponitur *glie*, v. g. *Sedutala curiosa di saper de fatti miei risolsi par-
largliene. Videns eam curiosam sciendi de meis rebus
statui cum ea de ijs loqui seu ea ipsi communicare.*

Ve & ce solent præponi alijs particulis, tamen post Infinitiuum Gerundium aut Participium possunt aliquando postponi, v. g. *non mi piacque diruelo vel
darlou, non mihi libuit id vobis dicere.*

Quoties aliqua ex his particulis Relatiuis vel etiam duæ simul postponuntur Infinitiuo Gerundio vel Participio, vel etiam aliquibus personis aliorum temporum & modorum tunc coalescunt in vnum vocabulum cum verbo, cui adhærent, v. g. *crede-
uasi, credebatur, non credena si*, vnde postpositæ Infinitiuo aut tertiæ personæ plurali alicuius temporis tollunt vltimam vocalem verbi, & adhærent vltimæ consonanti, v. g. *non potea non amarlo, non
poterat eum non amare, faceuansi grandi apparegchi,
siebant magna preparamenta.*

Hinc etiam fit vt si persona illa cui postponuntur, desinit in vocalem accentu notatam, tunc duplicatur vt plurimum consonans particulae Relatiuæ adiacentis coalescentis in vnam dictionem cum persona. v. g. *sallo il cielo, scit id calum, fermosi stetit.* In *gli* & *ci* nihil duplicatur.

Sed quæ ad hoc pertinent melius vsus docebit, iam incipiamus.

DE SYNTAXI Verborum.

V Sus præteritorum perfectorum simplicis & compositi in Indicatio, & in Optatio imperfectorum prioris & posterioris, idem est apud Italos, qui apud Gallos licet paulò liberior.

Præponitur ut plurimum Pronomen personæ, ubi non est alius Nominatiuus expressus. v.g. *io insegno, doceo. tu impari, discis. Pietro ascolta, Petrus audit.*

In interrogationibus solet postponi Nominatiuus ut & sæpè in Parenthesibus, ut *che dice egli? quid ait ipse? doue c' il Maestro? Vbi est Magister (dice egli) inquit (come dice S. Paolo) Et ait D. Paulus.*

Potest tamen omitti Pronomen personæ etiam ubi non est expressus alius Nominatiuus, tam dum simpliciter loquimur quàm cum interrogamus aut in Parenthesi (*dice, inquit*) *che dice? quid ait? che fa Pietro? quid facit Petrus? studia, studet.*

Verba memoriæ, obliuionis, accusandi, minandi, & ea quæ plenitudinem aut inopiam significant. Item verba priuandi, velliendi, implendi, onerandi, & contraria, & Sum quoties possessionem significat plerumque Genitiuum ut in Latinis regunt, v. g. *mi ricordo di te, memini tui. scordarsi di qualche cosa, obliuisci alicuius rei. mi hà accusata di negligenza, accusauit me negligentia. empire il bicchiero di vino, implere scyphum mero. ho bisogno di denari, indigeo pecunijs. questa casa è di quel Giouane, hac domus est illius adolescentis.*

Præterea *seruirsi, vti, godere frui. rallegrarsi, latari vel gratulari, dolettarsi, oblectari, viuere vesci, & simi-*

E

lia

lia Genitiuum postulant, vt *mi seruirò della penna, Star calamo, gode de suoi beni, fruitur suis bonis.*

Prohibire & Vietare, Vietare, Datiuum Personæ, Accusatiuum rei volunt, vt gli proibirono l' entrata, prohibuerunt eum ingressu. Sic & verbum insegnare, docere, & alia, quæ duos Accusatiuos regunt apud Latinos, vt plurimum personam in Datiuo, & rem in Accusatiuo adsciscunt, vt insegnare a qualcheduno la Filosofia, docere aliquem Philosophiam. domandare a qualcheduno qualche cosa, rogare seu poscere aliquem aliquid.

Interrogare, interrogare, personam in Accusatiuo & rem in Genitiuo vult interrogar qualcheduno di qualche cosa, interrogare aliquem aliquid. Prego, rogo, similiter, sed sæpè ad coniunctiuum pertinet.

Verbum condanno, damno, gaudet Datiuo, vt condannato a morte, damnatus capite, seu quasi ad mortem.

Verba Actiua Accusatiuum volunt nominis cui præponendus est articulus infinitus vel indefinitus, vt Veggo Pietro, Video Petrum, hò un coltello, habeo cultrum, sic & dum loquimur determinate de aliqua re certa, vel quando post Accusatiuum sequitur relatiuum rem definiens, si non est satis nota, e. g. rendetemi il libro che vi hò impressato, reddite mihi librum quem vobis concessi, hò riceuute le lettere che mi mandate, accepi literas quas ad me mittis.

Sed quando non fit certa determinatio rei, aut non sequitur vlla relatio post verbum Actiuum & posset aliquo modo reddi Latine per aliquid vel parum, tunc post verbum Actiuum ponitur Genitiuus cum articulo finito, v. g. dammi del pane, del vino, &c. da mihi panem, Vinum, &c. nam benè potest dici, parum vel aliquid panis, vini, &c. In plurali tamen numero in hoc casu sæpius ponuntur nomina in

Accusa-

Accusatiuo sine articulo, vt *io hò riceuuto lettere dal Padre, accepi literas à Patre.*

Seruire, seruire, obbidire, obedire, studiare, studere, & similia neutra volentia in Latinis Dativum, gaudent plerumque Accusatiuo, *seruirò Vo Signorisa, seruiam Dominationi Vestra.*

Verba liberandi, accipiendi, coercendi, petendi, auferendi, & similia volunt plerumq; præter Accusatiuum Ablatiuum, v. g. *l' hò sentito da lui, id audiui ab ipso, si cauò dal seno, &c. exemit è gremio, poco lungi dalla meta, non procul à meta, scostossi dalla carriera, recessit à via, mi hà liberato dalle carceri, me liberauit carceribus; togliere vel pigliar da qualcheuno licenza, accipere ab aliquo facultatem.*

Verba tamen petendi & auferendi sæpius gaudent Dativum, vt *domandai a Pietro il calamaro, petij à Pietro atramentarium, prese al Corriero ogni cosa, ademit Cursori omnia.*

Ad quæstionem factam per *doue?* *Sbi* vel *quò?* respondebis in Dativum si fuerit nomen Proprium *Vrbis, pagi, Villa, &c.* v. g. *Pietro s' aspetta a Cracouia, Petrus expectatur Cracouia, andaremopo a Roma, ibimus postea Romam.* Dum significatur status in loco sæpius vtimur Accusatiuo cum Præpositione *in.* vt *il mio fratello stà in Roma, meus frater degit Roma, Il Rè è in Parigi, Rex est Parisijs.*

Si verò Regionis aut Prouinciæ nomen fuerit, respondebis per Accusatiuum cum Præpositione *in.* vt *l' Imperatore è in Germania, Cesar est in Germania, me ne vò in Francia, eo in Galliam.*

Ad quæstionem factam per *Sbi?* responderetur per Accusatiuum cum Præpositione *nel,* si fuerit aliquod nomen appellatiuum Masculini generis incipiens à consonante; si Fæminini generis à consonante

etiam incipiens, dicitur *nella*, si nomen incipiat à vocali dicitur *nell'* v. g. *doue sete stato? Vbi fuisti? nel Castello, in Castro, nel Campo, in Castris, nella Città, in Vrbe, nell' essercito.* Si nomen sit pluralis numeri & incipiat à consonante ponatur in Masculino genere *nelli ne i* vel *ne'*. in Fæminino *nelle*, si incipiat à vocali *nell'* vel *neglo nell' esserciti* vel *negl' esserciti, in exercitibus, nelle Prouincie, in Prouincijs, nelli, nei ne' campi, in campis.*

Respondetur aliquando per Præpositionem absq; vlllo alio articulo, vt *in piazza, in foro, &c.*

Ad quæstionem per *quò doue*, respondetur per Dativum cum sunt nomina appellatiua, vt *quo is? doue vai? Vò alla Chiesa, al mercato, eo ad templum, ad forum.*

Ad quæstionem factam per *quà per doue?* respondetur per Accusatiuum cum Præpositione *per*, quodcunque nomen fuerit *passarò per Roma, per la Germania, per il mercato, transibo Roma, per Germaniam, per forum, &c.*

Si per *Undè di doue* vel *da doue?* fiat quæstio? respondetur per Ablatiuum, vt *da doue venite? Undè Venitis? dalla Chiesa, dalla piazza da Roma, ex templo, ex foro, Româ.*

In nominibus tamen Regionum, Prouinciarum, &c. respondetur sæpè per Genitiuum, vt *d' onde sete? Undè es? di Francia, di Polonia etiam di Parigi, ex Gallia, ex Polonia, Parisijs.*

Ad quæstionem *quandis, quanto tempo?* respondetur per Accusatiuum. *Regnò trent' anni, regnavit triginta annos.*

Ad quæstionem *quando* respondetur similiter per Accusatiuum, vt *l' anno passato, anno superiore, qu' st' settimana; hâc hebdomadâ.*

Si ta-

Si tamen in Polonico fuerit Præpositio *o*, Italicè efferendum est in Dativio, v. g. *a che hora? quotâ horâ? o ftorey? a tre hore vel alle tre di notte, tertiana noctis hora, a tre hore auanti il mezo giorno, tertia ante meridiem.* Si de Futuro sit quæstio quod Poloni efferunt per *zâ* / reddes tu per *frâ*, v. *frâ &n' hora, & di qui a &n' hora; post horam, zâ godzine.*

Ad quæstionem *quampridem, quanto tempo è?* respondetur per Nominatiuum vel Accusatiuum cum verbo, vt *tre anni sono &c. trzy latâ temu.* Cæterum vbi Poloni vtuntur *od* / in tempore potes vti Ablatiuo dicendo *od mlodości / dalla mia gioventù, ab incunte etate.*

Ad quæstionem *quamprocul* seu cum quæritur distantia loci, responde per Accusatiuum, vt *è lontano dalla Città mille passi vel &n' miglio lontano dalla Città, procul ab Vrbe mille passibus.*

Ad quæstionem *quomodo, come?* respondetur per Accusatiuum cum Præpositione *con*, v. g. *mi ha trattato con grandissimo honore, summo me honore excepit. con che modo, & in qual maniera, quo modo.*

Cum significatur instrumentum, vtimur plerumque Præpositione *con*, cum Accusatiuo, *con la penna se scrive; scribitur calamo.*

Cum significatur causa propter quàm, sæpius vtimur Præpositione *per* cum Accusatiuo, vt *per Vostra colpa questo è accaduto, Vestrâ culpâ hac acciderunt.*

Cum excessus significatur, sæpè vtimur Præpositione *in*, vt *auanzaua tutti in cortesia, humanitate omnibus prestabat.*

Cum significatur materia, respondetur in Genitiuo, vt *&n' pomo d'oro seu fatto d'oro, pomum ex auro factum seu aureum.* Et sic redduntur per Genitiuum omnia ferè nomina adiectiua Latina, quæ Latinè

reddi possunt per Genitiuum aut Ablatiuum cum Præpositione, vt *aureum d' oro argenteum d' argento, Cracouiensis de Cracouia*, & similia, nam aut similibus carent adiectiuis, aut rarò ea adhibent, & præterea illa Polonica adiectiua à nominibus proprijs deriuata, vt *Frànciszkow, de Francesco, &c.*

Non habent Itali Ablatiuum absolutum sed reddunt illum vel per Gerundium in *do*, vel per particulam *mentre*, cum Indicatiuo si fuerit in Latino Participium Actiuum, vt *cadente quercu omnes ligna colligunt, cadendo la quercia tutte raccolgono le legna vel mentre cade la quercia, &c.* At si fuerit in Latino Participium Passiuum, tunc reddunt per Accusatiuum Participij Passiui, vt *il che fatto quo fatto, sentito il bando, audita proclamatione*, vel illum etiam reddunt per præteritum Gerundij *hauendo sentito il bando*, vel tandem per præteritum Infinitiui præposito *doppo*, vt *doppo hauer sentito il bando.*

De verbo Infinitiuo.

Verbum Infinitiuum est etiam aliquando declinabile & admittit quemlibet articulum; nam articulum Infinitum requirit dum eo utimur ad circumlocutionem Gerundij Latini vel Participij Futuri, vt *di fare, faciendi, a fare, ad faciendum, da fare, faciendus, a, um.*

Cùm ponitur in locum actionis quam significat verbum, seu cùm potest reddi per Substantiuum significans actionem verbi, tunc si Substantiuum per quod posset reddi, requirit articulum finitum, apponitur verbo infinito articulus finitus, si Substantiuum vellet habere articulum indefinitum, apponatur indefinitus, v. g. *è cosa brutta il veder un*

huomo

huomo imbricato, turpè est videre hominem ebrium. Questo è un dritte che hò mentito, hoc est dicere seu quasi dicas quod mentitus sim; misurare il mangiare, ponderare cibos, dal conoscere le creature, si viene in cognitione del Creatore, à cognitione creaturarum Venimus in cognitionem Creatoris, Calamita ch' allo spirare della tramontana si muoue Magnes, qui spirante Aquilone seu ad spirantem Aquilonem mouetur.

Inuenitur etiam apud Latinos tale infinitum saltem subiens vicem Nominatiui, v. g. *non est mentiri meum, non è mentir il mio; Vacare culpâ magnum est sclatium, il non hauer colpa è di gran consolazione.*

Verbis *Soglio, soleo, deuo, debeo, desio, desidero, & similibus* adduntur infinita multisq; alijs ferè vt in Latinis, v. g. *Deggio andare, debeo ire; Soglio beuere, Solo bibere.*

Post *cominciare, incipere, & alia multa verba* solet poni ante Infinitiuum articulus *a*, vt *hò cominciato a scriuere, scribere capi.*

Post verbum *fare, facere*, ponitur sæpè infinitiuus ad significandum id quod Latini dicunt *curare* vel *iubere* cum Infinitiuo Passiuo verbi sequentis, vel cum *ut*, & Subiunctiuo, vt *Hò fatto fare un cochiaro d' argento, Iussi, curauì fieri cochlear argenteum, vel curauì ut fieret, &c.* & similes phrasas Latinæ rarò aliter redduntur Italicè quàm per istud verbum *fò facio*, & infinitiuum actiuum verbi sequentis; si tamen velles reddere, vt ere verbo *commando, iubeo, vedo, video, fò, efficio*, & verbum sequens ponatur in Subiunctiuo Passiuo, præposita particula *che*, vt *Iube hoc fieri, Commanda, vedi, fà che si faccia questo.*

Verba *prego, rogo, domando, peto, persuado, persuades, ammonisco, admoneo, prometto, promitto, dico, dico, giuro, iuro, & vt plurimum bramo, cupio, cerco, quero,* admittunt Infinitiuum cum particula *di*, vt *Mi prego di Venire, rogauit me vt Venirem; ha promesso di darmi denari, promisit se mihi daturum pecunias.*

Alias infiniti Latini voces, sæpè per *che* & Subiunctiuum, vel etiam aliquando per Indicatiuum redduntur, & præsertim quando ab Infinitiuo regitur aliquis casus, v. g. *Scribis te ipsum putare, me attractum iri si de pace agatur, Scriuis che tu stesso pensi, che io sia per esser allettato, vel che sarò allettato se si trattarà di pace; non puto te irasci mihi, non credo che tu sij in colora con me vel contro di me.* Et in hoc imitare linguam Gallicam & Polonicam.

Gerundium in *di* redditur per Infinitiuum cum articulo *di*, v. g. *è tempo di desinare, tempus est prandendi.*

Gerundium in *do* per ipsum Gerundium redditur, *Cantare caminando, ambulando canere.*

Est & Gerundium apud Italos præteriti temporis compositum à verbo auxiliari & participio verbi, & utrumq; Gerundium habent omnia verba etiam neutra, quod non est apud Latinos, redderetur ergo hoc Gerundium Latinè per Subiunctiuum cum coniunctione *cum* vel *postquam*, vt *Hauendo salutato il Padrone me n' andai, cum salutassem Dominum seu salutato Hospite abij, pozegnaroszy sie z Gospodarzem posiadlem.*

Aduerte quod & huiusmodi phrasis etiam potest reddi per coniunctionem *doppo che, postquam*, vt in coniunctione habes, & præterea per Participium Passiuum, v. g. *Salutato il Padrone me n' andai, & per*
idem

idem participium cum verbo auxiliari, hoc modo,
Salutato che hebbi il Padrone me n' andai.

Gerundium Latinum in *dum* redditur apud Italos per infinitivum cum aliqua Præpositione vel articulo, v. g. *non è atto à lavorare, non est aptus ad laborandum*; *mi hà dato denari per pagare vel da pagare i creditori, dedit mihi pecunias ad soluendum creditoribus*; *hò molta da fare, habeo multa agenda.*

Vbi præponuntur Gerundijs apud Latinos Præpositiones, Italicè quoq; sunt præponendæ Infinitivo, v. g. *Ante pugnandum, auanti di combattere vel auanti il combattere*; *in facendo, nel fare vel in fare, inuenitur etiam in facendo*; *ab inuidendo, dall' inuidiare*; *trattiamo del passar in Francia, agamus de transeundo in Galliam*; *cum loquendo, col parlare*; *circa il partire, circa proficiscendum; in su' l' cessar della pioggia, sub seu secundum cessatam pluuiam, seu statim atq; cessat pluuia. Sic in su' lo schiar ire del giorno, secundum ortum diei.* Et hic modus loquendi est frequens valdè apud Italos. *Inter scribendum, nello scriuere, sed meliùs videtur per mentre cum Indicatiuo, vt inter scribendum Venit Dominus, quasi dum scriberem, mentre iò scriueua venne il signore; senza dir nulla nihil dicendo absq; eo quòd dicat quidquam.*

Supinum Latinum in *um* reddunt Itali per infinitivum actiuum, vt *andiamolo cercare, eamus eum quæsitum*; sæpiùs addunt Infinitivo *a*, *andiamo a cenare, eamus canatum*; *mandano a domandare aiuto, mittunt rogatum auxilium.*

Supinum in *u* reddunt per Infinitivum passiuum cum articulo *di*, v. g. *Questo libro è degno d' esser letto, hic liber dignus est lectu*; *facile a leggere, lectu facilis quasi ad legendum.*

De Verbo Passiuo.

Verba Passiua volunt post se Ablatiuum, vt *quello che è amato da Dio viene spesso odiato da gl' huomini, is qui amatur à Deo sæpe odio habetur ab hominibus.* Vbi nota hanc circumlocutionem sæpe per elegantiam fieri apud Italos tam in actiuo quàm in Passiuo; In actiuo per verbum *Vengo, Venio,* & per Gerundium in *do*; In passiuo per idem verbum *Vengo* & participium passiuum, v. g. *Viene facendo facit, viene fatto fit,* sed quia difficilis est horum vsus, ab ijs abstineat Tyro.

De Participio.

Participio actiuo rarò vtuntur Itali, sed loco illius adhibent Gerundium in *do*, quod sui verbi constructionem sequitur.

De Aduerbio.

Aduerbia quantitatis quæ in Latinis regunt Genitiuum gaudent etiam in Italicis eodem casu, sed cum articulo infinito, vt *Un poco di pane, parum panis,* sed Adiectiua potius nomina videntur quàm Aduerbia, vnde sæpe accommodantur Substantiuis, vt *poco pane assai acqua, parum panis multum aqua.*

De Præpositione.

Circa Præpositiones nihil aliud considerandum occurrit, præter casum quem regunt. Regunt autem vel Genitiuum, vel Datiuum, vel Accusatiuum, vel Ablatiuum.

Fuors, extra, gaudet Genitiuo, *fuori della Città, extra Ciuitatem;* *dentro intra,* dentro dell' anima, *intra animam,* hæc tamen gaudet etiam & Accusatiuo & Datiuo, *dentro l' anima & dentro all' anima,* vt & sequentes *intorno* vel *attorno, circum, vicino, propè,*
verso

LINGVÆ ITALICÆ. 65

verso, versus, accanto, iuxta, dietro, pone; appresso, presso & appo, apud, sopra, supra, sotto, sub.

Datiuum regunt *dirimpetto, in faccia, in contro aduersus* è regione, vt *dirimpetto al sole, aduersus solem. Insino sino. fino*, vel ante vocalem *sin' fin'*, v. g. *sin' a questo punto, & sq; ad id punctum, & sq; adeo*
Sequentes gaudent aliquando Datiuo, aliquando Accusatiuo, *auanti, ante, coram, dianzi, inanzi, vel dinanzi, coram; contro, contra; circa & incirca, circiter; oltre, <ra.*

Accusatiuum regunt *con, cum*. Inuenitur & coll' ante vocalem, vt *con me, mecum; coll' Imperadore, cum Imperatore; doppo, post; fra & infra & trà, inter; in in, absq; articulo nello vel nella, in Plurali nei vel nelle, in; per, per; pro, propter; su, supra; secondo, secundum; senza, sine; hæc etiam cum Genitiuo inuenitur senza di lui, sine eo.*

Ablatiuo gaudent vel Genitiuo *di quà, cis citra, di qua del mare, di quà dal mare, cis mare, di là trans*, sed propriè non sunt præpositiones sed circumlocutiones præpositionum, vti sunt & aliæ multæ.

Cùm autem tibi occurrent Præpositiones Latinæ *ex, e, a, vel ab*, scribe nomen Italicum in Ablatiuo sine alia præpositione, *Vengo ab illo, Vengo da lui; ex Ciuitate, dalla Città.*

Præpositio Latina *de* redditur per Genitiuum, v. g. *Quid dicis de me? che dici di me?*

Sic etiam quando *ad* est reddendum, in Datiuo solummodò scribe nomen Italicum, quod etiam fit pro *in* in nominibus proprijs, &c. vt iam dictum est, v. g. *eo ad vel in Ciuitatem, Vò alla Città.*

Præpositio inseparabilis *ri* significat rem de nouo fieri, & respondet Latinæ *re, rifare, reficere*. *Stra* inseparabilis significat *extra* vel *trans*, vt *Straordinario, extraordinarius.*

De

De Coniunctione.

Coniunctiones copulatiuæ sunt *e* & *Et*. *Et* præponitur voci incipienti à vocali, *e* verò à consonante, *pure, ancora, quoq; ancora anco, anche etiam. insiene simul, ancora adhuc, e, e, Et, Et, si come, tam quàm, cosi, come anco, cum, tum, si come, quemadmodum, cosi, ita, ne nec, neanco, nequidem, si vel cosi che, tam vel adeo Et.*

Disiunctiuæ *ò, o, vero, vel, aut, siue, se, an, Et.*

Aduersatiuæ *mà, sed, nondimeno, mentedimeno, tutta-
ua, contuttocio, tamen, adogni, modo, pure, tamen,
pero, tamen, se bene, etsi, ancor che benche, Et.
etiamsi, Et.*

Causales *imperòche, nam, perche, quia, accio & accio
che Et, Et.*

Ratiocinatiuæ *dunque, adunque, ergo, però, ideo, Et.*

Si dum significat *quidem* postponitur in oratione.

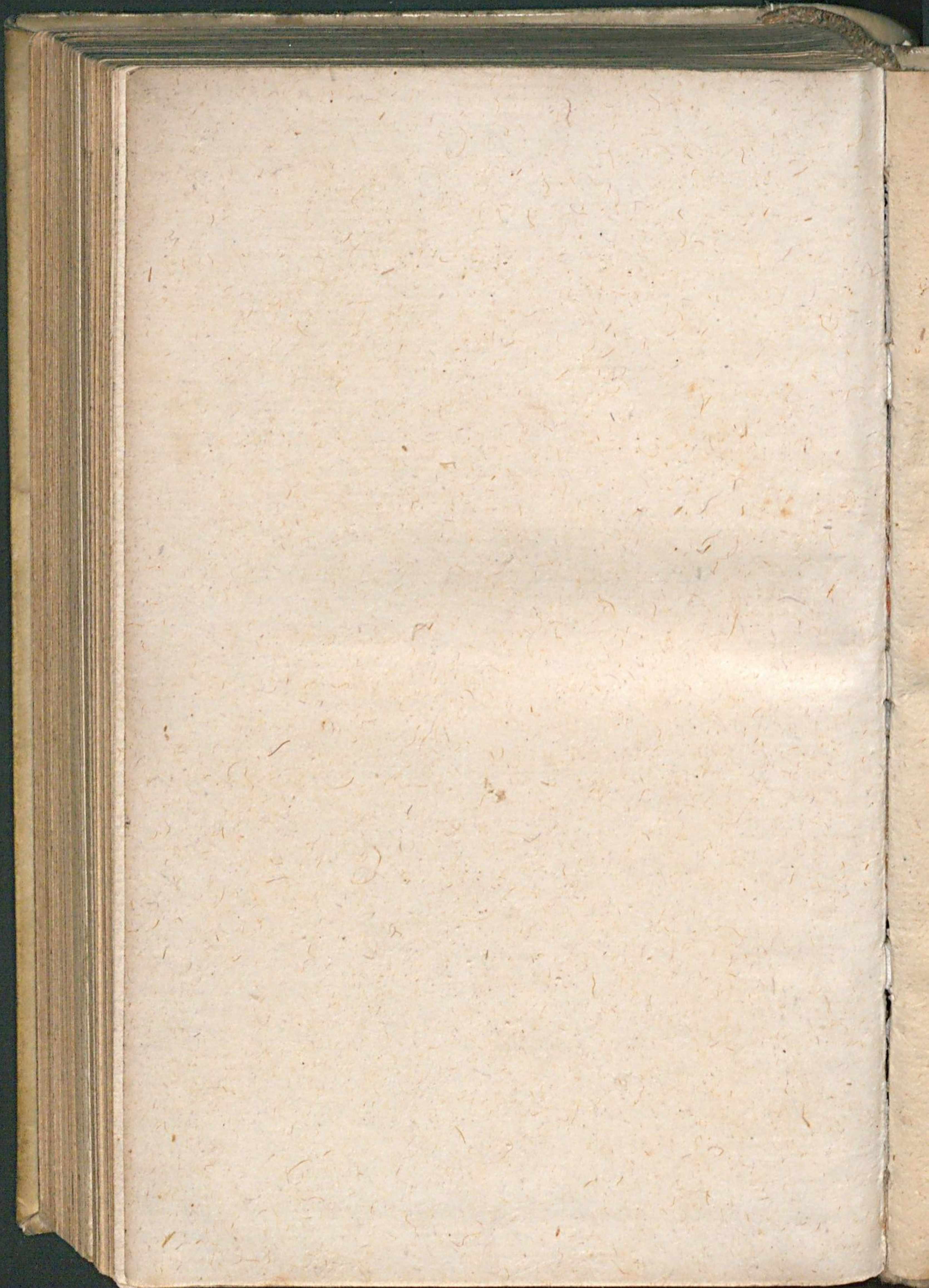
Reliquæ coniunctiones vel necessario præponuntur, vt *mà, sed, se, si, e, Et, nè, nec, peroche, nam, accio, vt giàche, siquidem, ancorche, se bene, licetsi, & similes.* Vel modo præponuntur modò postponuntur, vt *pure, però, dunque, mentedimeno, & cæteræ.*

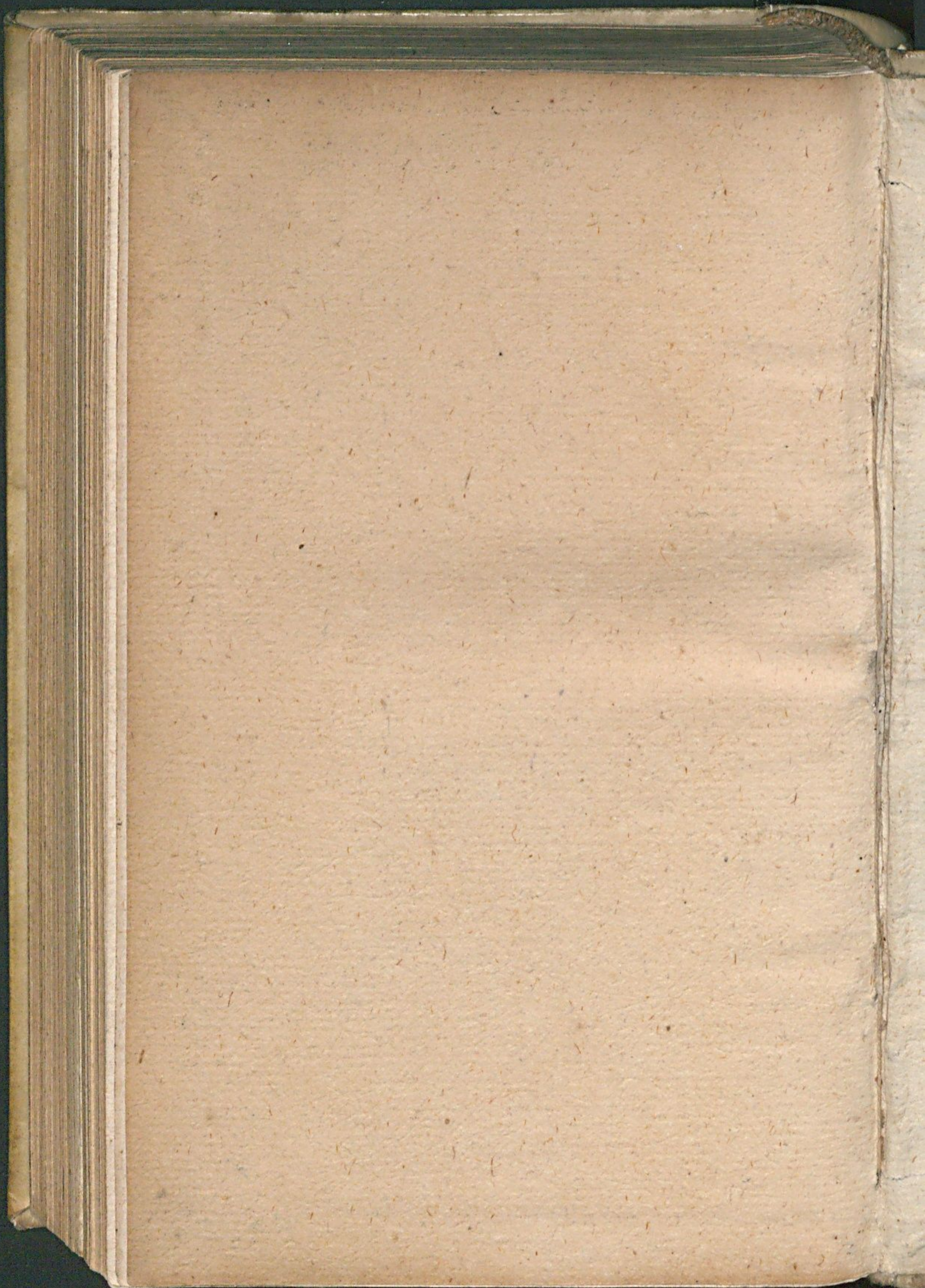
Se bene, etsi, gaudet Indicatiuo, ancorche, benche, & cæteræ Synonimæ gaudent Subiunctiuo, vt & *purche, modo, accio & accio che, Et, aliæq; in coniugationibus Verborum expressæ.*

De Interiectione.

Interiectiones Itali paucas habent, etsi quæ casum Iregunt Accusatiuum, vt *oi me, misero me, o Dio, ah me miserum, proh Deum.*

F I N I S.

ULB Halle

3

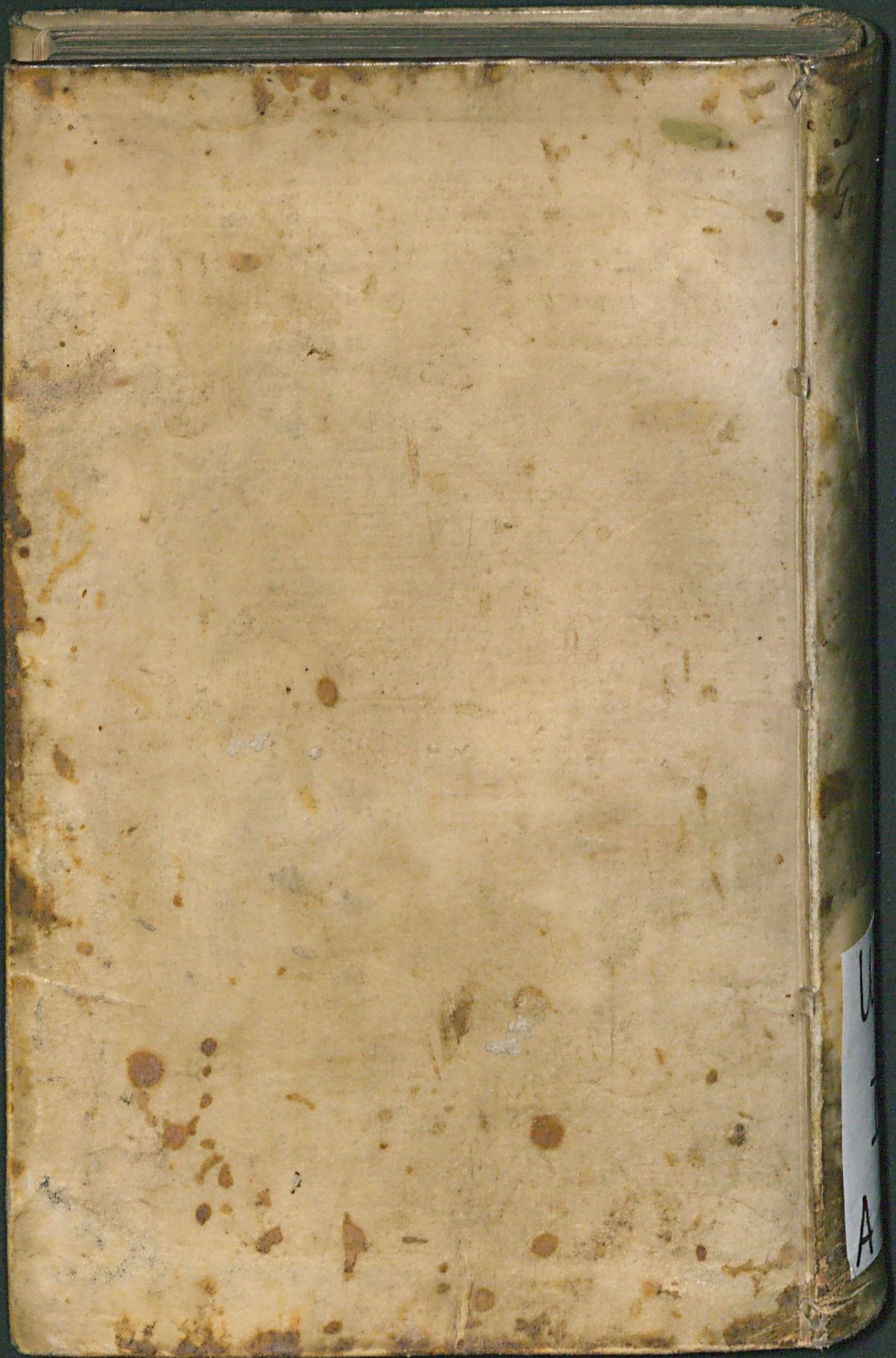
000 689 904

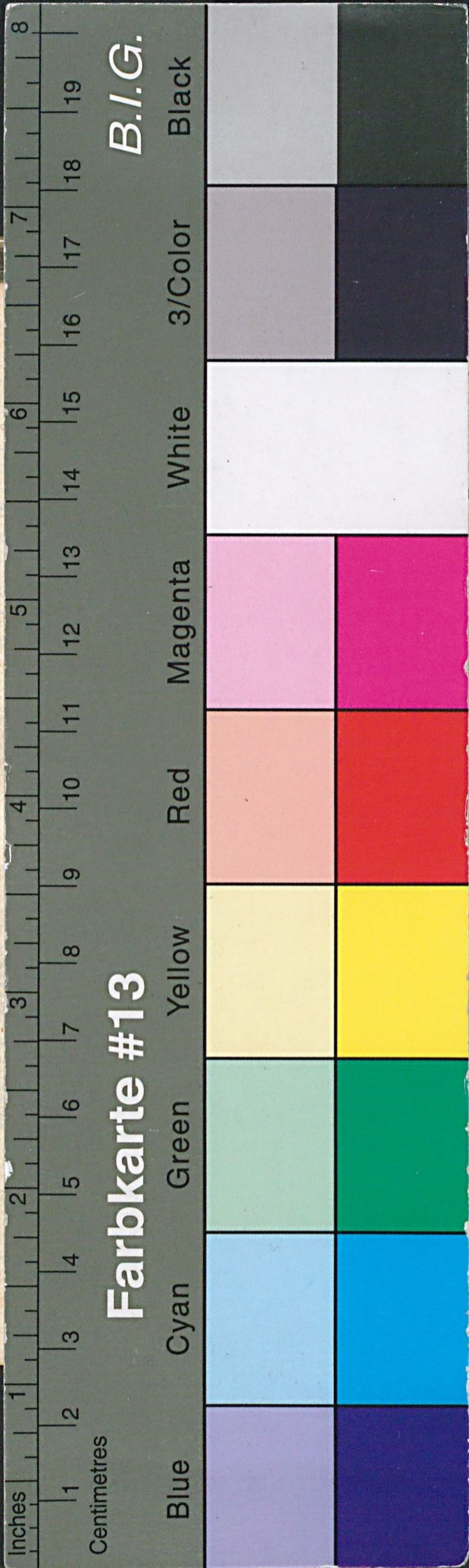

Sb

VD 17

Z

COMPENDIOSA²
ITALICÆ LINGVÆ
INSTITVTIO,

IN

*notorum gratiam collecta, &
in lucem edita.*

Authore
FRANCISCO MESGNIEN
Lotharingo.

Gratia & Priuileg. S.R.M. Polon. & Suec.

DANTISCI,

typis GEORGII FÖRSTERI
Bibliopolæ Regij, A. D. 1649.

